

RÜYA MEKTUPLARI

Asiye Hatun

Giriş, çevrimyazı, sadeleştirme:
Cemal Kafadar

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Demirbaş No:	29525
Tasnif No:	297.7 Asi.R

GİRİŞ

O Ğ L A K / EDEBİYAT / RÜYA

Rüya Mektupları / Asiye Hatun

© Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti., Cemal Kafadar, 1994
Bu çalışmanın bütün hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntıların
dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Kapak ve iç tasarım: Serdar Benli
Dizgi düzeni: Fenice light 11.5 / 19 pt.
Ofset hazırlık: Oğlak Yayınları
Baskı: Şefik Matbaası, Tel: 551 55 87

Oğlak Yayıncılık ve Reklamcılık Ltd. Şti.
Genel Yönetim: Senay Haznedaroğlu
Yayın Yönetmeni: Raşit Çavaş
Meşrutiyet Caddesi, Kiblelizade Sokak 1 Tepe Han D:6
Şişhane-İstanbul Tel: 251 71 08-09, Faks: 293 65 50

Birinci baskı: Kasım 1994
ISBN 975 - 326 - 033 - 0

MÜTEREDDİT BİR MUTASAVVİF:
ÜSKÜP'LÜ ASİYE HATUN'UN RÜYA DEFTERİ
1641 - 1643

Tarihçi, ele aldığı kişilerin zamanlarının
büyük bir kısmını uyuyarak geçirdiklerini,
uyurken de rüya gördüklerini gözden kaçırma
tehlikesi altındadır.¹

9

Çeşitli ülkelerde süregiden tarihçilik tartışmalarını izleyenlerin bileceği gibi, yeni tarihçiliğin en belirleyici yanlarından biri yayılcılığı, yani eskiden araştırma dışı kalan birçok konuyu sahiplenerek incelemeye açması: Bir yandan tarihin altın sayfalarının kenar çizgisinin dışında kalan sosyal kümeler (deliler, fahişeler, eşcinseller, çalgıcılar, güruh olarak değil karmaşık kişilikler olarak isyancılar, vb), bir yandan toplumun her kesiminden insanların zihniyet ve duyarlıkları, ölçmesi güç, hatta gizli kapaklı yanlarıyla iç dünyaları (düşleri, korkuları, ölüm konusunda tavırları, okuma alışkanlıkları, zaman anlayışları, atasözlerine yansıyan derin zihniyet kalıpları, vb), bir yandan da

1- Peter Brown, *The World of Late Antiquity, AD 150-50* (Londra, 1971), s. 49.

hüsnalık ya da Hindistan'ı ararken Amerika'nın bulunması gibi "garip vakalar" (Reşat Ekrem Koçu'nun okurları açısından pek büyük bir yenilik yok yani.). Bu bağlamda tarihi kavrayışımızı en köklü şekilde değiştiren öğelerden birisi, aynı anlamda marjinalleştirilmiş olmasalar bile ancak satır aralarında yer verilen, kadınların ve çocukların da tarihe katılması. Gerçi şimdiye kadar tarihçilerin kadınları tümünden unuttuklarını iddia etmek haksızlık olur, ama bu ilginin genellikle "asıl" tarihe "ek" düzeyinde kaldığını, toplumların geçmişini incelemeye yönelenlerin çoğu zaman yetişkin erkeklerin evlerinin kapısını çekip sokağa çıkmalarını ya da at sırtına atlamalarını beklediklerini söylemek büyük bir abartma olmaz sanırım. Kadınların tarihi, önceleri siyasal yani ağır basan geçici bir moda olarak görüldüyse de, gide-rek usta tarihçilerin elinde, bir cinsin ayrı bir tarihini yazmaktan çok tarihi cinslilendirme ("genderi g") programının çerçevesine oturtuldu². Kimi tarihçi düpedüz bu konu üstünde çalışıyor, yani cinsler arası ilişkilerin, işbölümünün, katmanlaşmanın çeşitli toplumlarda ve zaman dilimlerinde nasıl biçimlendiği ve değiştiği konularını inceliyor. Ama birçok tarihçi için cinslilendirme, yapılan çalışmanın bir, ama kaçınılmaz bir, boyutunu oluşturuyor. Yani, toplumları kendi içlerinde veya karşılaştırmalı olarak değişme süreci ele alınırken kullanılan kategoriler arasına bilinçli ve sistematik bir şekilde cins ögesi de katılıyor.

Türk tarihinde kadınların varlığı söz konusu olduğunda, yeterince araştırılmamış iki büyük iddiayla yetiniriz genellikle:

2- Burada vurgulamaya çalıştığım cins ("gender") kavramının, toplumların (ve kimi dillerin) belirlediği bir gerçeklik olarak, tabiatın biçimlendirdiği cinsiyet'ten ("sex") farkı üzerine, bkz. A. Oakley, *Sex, Gender and Society* (Londra, 1972). Bu konunun uygulama yanıyla ilgilenenler, cinslilendirmiş tarihin öncülerinden Joan W. Scott'un yazılarından derlenmiş kitaba bakabilirler: *Gender and the Politics of History* (New York, 1988).

Türklerde kadınlar diğer İslam toplumlarına göre çok daha serbest davranabilmişlerdir; Osmanlılarda kadınlar bir ara devlet işlerine burunlarını sokmuş, "zayıflama ve çöküş döneminin zayıf padişahlarını" parmaklarında oynatarak siyasi hayatın "dejenere olmasına" katkıda bulunmuşlardır. Tanzimat'la birlikte başlayan ve büyük bir oranda matbu kaynaklara dayanarak çalışılabilen çarpıcı değişme dönemi, son yıllarda Prof. Dr. Zafer Toprak ve diğer bazı araştırmacıların çeşitli yazılarına konu olduğu için nisbeten talihli. Ama özellikle 15 ile 18. yüzyıllar arasına yerleştirdiğimiz "klasik" devrin Osmanlı toplum tarihini, kadınlı erkekli, çokluklu çocuklu, yani gerçek bir toplum gibi yazabilmek henüz imkânsız görünüyor. Kadınların Osmanlı siyaset dünyasındaki rolleri hakkında, özellikle Hürrem Sultan ile Kösem Sultan arasındaki döneme ilişkin, bilgimiz yok denemez, ama konunun derinlemesine monografik çalışmalarla etraflı bir şekilde ele alınması gerektiği ortada. Üstelik soru saraylı kadınlarla sınırlanmamalı elbette. İktisadi ve sosyal hayata nasıl katıldıklarına dair bilgiler birikmekte ama daha bir sentez çabasına ilham kaynağı olacak yoğunluğa ulaşmadı³. Konunun sanırım en az bilinen cephesine, yani kadınların kültür alemindeki konum ve etkinliklerine gelince, ansiklopedik birkaç şair biyografisinden öte gitmek mümkün değil⁴.

3- Önemli örnekler arasında, bkz. Ronald C. Jennings, "Women in Early 17th Century Ottoman Judicial Records -- the Sharia Court of Anatolian Kayseri" *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 18(1975):53-114; Haim Gerber, "Social and Economic Position of Women in an Ottoman City, Bursa 1600-1700" *International Journal of Middle East Studies* 12(1980):231-244; Gabriel Baer, "Women and Waki: An Analysis of the Istanbul Tahrir of 1546" *Asian and African Studies* 17(1983):9-27. Bazı Avrupa dillerindeki seyahatnameler dışında kaynaklara inmeden hazırlanmış bir genel değerlendirme için, bkz. Ian Dengler, "Turkish Women in the Ottoman Empire: The Classical Age" Lois Beck ve Nikki Keddie, ed., *Women in the Muslim World* (Cambridge, ABD, 1978), 229-244.

4- Bkz. M. Uraz, *Kadın Şair ve Muharrirlerimiz* (İstanbul, 1941). Bir diğer konuda, bkz. Ülkü Bates, "Women as Patrons of Architecture in Turkey" Beck ve Keddie'nin a.g. derlemesi içinde, s.245-60. Daha başka yayınlara da değinilebilir elbette ama amacımız sadece genel bir değerlendirme. Sürdürüldüğünü bildiğimiz ama daha yayınlanma aşamasına gelmemiş birçok çalışmanın önümüzdeki yıllarda bu karamsar tabloyu değiştireceğini umuyoruz.

Osmanlı toplum ve kültür hayatında kadınların yeri konusunda daha derinlemesine araştırmalara ve sentezlere geçebilmek için şüphesiz bu konuya ışık tutacak şekilde bilinen kaynakların taranması ve yenilerinin ortaya çıkarılması gerekir. Böylesine muazzam arşiv ve yazma hazinelerine sahip bir sahada çeşitli konulardaki bilgisizliğimizin temel sebebini kaynaklıktan önce o konulara yönelik soru sorulmamasında aramalı herhalde. Yeni tür soruların, yeni tür kaynakların keşfine ve bilinenlerin yeniden değerlendirilmesine yol açacağı ümidiyle başladığımız araştırmalarımız sırasında Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nde karşımıza çıkan hoş sürprizlerden birini tanıtmak istiyoruz burada, onyedinci yüzyılda Üsküp'te yaşayan Asiye Hatun'un rüya defterini.

Bir kadının elinden çıkmış olmaktan öte, metin eski edebiyatımızda çok nadir olduğu (neredeyse olmadığı) düşünülen anı/hatıra türüne dahil olması açısından da ilgi çekici. Gerçi ben demektense çoğu kez "*fakîre*" (bir kere de "*hakîre*") demeyi yeğliyor Asiye Hatun, ama bu sözcüğü tasavvuf terbiyesinden geçmiş ya da etkilenmiş kişilerin kullandığı gibi birinci tekil şahıs zamiri olarak kullanıyor: "*Fakîre dahi öyle el bağlayıp karşısında dururum*"⁵.

İnsanların kendi sergüzeştlerinden dolaysızca söz ettikleri otobiyografik yazıların varlığı, genellikle Rönesans/kapitalizm Avrupası'nda ortaya çıktığı ve Batılaşmamış Doğulularda bu-

5- Metnin tümü aşağıda eski Osmanlı Türkçesi'nin özelliklerini korumaya çalışan bir çevriyazımla verildiği için, giriş kısmında Asiye Hatun'dan yaptığımız alıntılarda bir iki ufak değişikliklerle, özellikle bütün uzatmalı sesleri belirterek, günümüz Türkçe'sinin yazım kurallarını uyguladık. Onsekizinci yüzyıl sonrası metinlerinden yaptığımız alıntılarda da aynı ilkeye göre hareket ettik. Eski Osmanlı Türkçesi'nde yazılmış metinlerde (ve Arapça harflerle yazılmış kitap başlıklarında) ise yine çevriyazım kullandık. Türk dilini, öz/yabancı gibi ayrımların ötesinde, tarihin akışı içinde evrilen bir yapı olarak değerlendirecek, bir Arapça ya da Fransızca ile karşılaştırıldığında çok çok daha hafif bile olsa, tümünden cinsiz olduğunu söyleyemeyiz. Asiye Hatun'un kendine "*fakîre*" demesi örneğinde olduğu gibi, Osmanlı Türkçesi'nde Arapça'nın etkisiyle bazı cins kalıplarının kullanıldığını bu yazının konusu açısından vurgulamak gerekir. Bugün bile "*müdire*", "*memure*" gibi bazı sözcükler kullanılmıyor mu?

lunmadığı düşünülen "bireyleşme" olgusuna dayanılarak açıklanagelmıştır. Son zamanlarda tarih ile edebiyat çözümlemesini birleştiren incelemelerde bu açıklamanın yeniçağ Avrupası için bile çok su götürdüğü ortaya atılmıştır. Ayrıca genel olarak İslâm edebiyatında ve özel olarak Osmanlılarda bu tür metinler sanıldığından çok daha fazladır. Bir başka makalede ele aldığımız⁶ ve ileride yeniden dönmeyi düşündüğümüz bu konu üzerinde durmayacağız burada, ancak Asiye Hatun'un rüya anılarını verirken bir noktayı vurgulamadan geçemeyeceğiz: Batılılaşma devrinden önce yazılmış, şimdiye kadar görebildiğimiz birinci şahıs metinleri arasında bir tek Asiye Hatun'un ki baştan sona tereddütle örülmüştür. Diğerlerinin hiçbirisi, buradaki gibi kendini sorgulayan bir içe bakış, hatta suçluluk duygusuyla karışık bir "itiraflar" havası yansıtmaz. Hatun'un çağdaşı iki erkek mutasavvıfın, Seyyid Hasan ve Niya-zî-i Mısrî efendilerin anılarına bakarsak mesela, bu tür bir kendinden şüphe bulamayız. Bir tek Asiye Hatun'un rüya defterinden yola çıkarak, bu farkı, yazarların kadın veya erkek oluşları ekseninde açıklamak acelecilik olur, ama kadın elinden çıktığını bildiğimiz tek hatıra metninin bu özelliği kesinlikle dikkat çekici. Bunun cinslerin toplumdaki değişik konum, rol ve güçleriyle ilişkili olmadığını düşünmek zor.

Elimizdeki metin Topkapı Sarayı Kütüphanesi'nin yazmaları arasında gösterişsiz küçük bir mecmuanın içindedir. Mecmuada topu topu iki metin vardır: Biri (1b-45a) Nergisî'nin *Hamse*'sinden "*Kânûnû'r-reşâd*" adlı kısmın, diğeri de (46b-55a) burada ele aldığımız Asiye Hatun'un rüyalarının aynı

6- "Self and Others: The Diary of a Dervish in Seventeenth-Century Istanbul and Other First-Person Narratives in Ottoman Literature" *Studia Islamica* 69 (1989): 121-150.

müstensih tarafından kâğıda dökülmüş birer nüshasıdır⁷. Birinci bölümün ketebe kaydında istinsah tarihi olarak Hicrî 1114 Muharrem'i veriliyor (28 Mayıs-26 Haziran 1702). İkinci bölümde hiçbir tarih kaydı yoksa da, kâğıt ve yazıda görülen devamlılık açısından, birinci metnin üzerinden pek fazla zaman geçmeden tamamlandığı tahmin edilebilir.

Müstensihin kimliği belli değil; bu yüzden pek alışılmadık türden bir metin olan bu rüyalarla ilk yazılışlarından yaklaşık altmış yıl sonra neden ilgilendiğini kestirmek güç. Asiye Hatun'un kendisini değilse bile ailesini tanımış olduğu düşünülebilir. Daha açık olan, müstensihin Asiye Hatun gibi Halvetî tarikatına mensup olduğu; çünkü istinsaha başlamadan önce yazdığı kısacık girişte, hatunun "tarîk-i hakka sülûk" ettiğini belirtiyor ki sonradan metinde bunun Halvetîlik olduğunu öğreniyoruz. Bir ihtimal, Asiye Hatun'un Halvetî yolundaki olumlu tecrübelerini böyle bir metin aracılığıyla yayarak başkalarını (belki de özel olarak başka kadınları) da özendirmek niyetindedir. Ya da bizzat kendisi, hatunun ruhi gelişmesini anlattığı satırlardan etkilenmiş ve bir kopyasını elinde bulundurmamak istemiş olabilir. Metni bir müstensihe olduğu kadar bir "müstensiha"ya borçlu olabileceğiniz ihtimalini de gözardı etmemeli⁸.

7- Topkapı Sarayı Kütüphanesi [şağıda, TSK], H.388. Bir de 1a'da bir başka elden çıkma bir göz ilacı tarifesi ile bir beyit vardır. Sonradan mecmuanın sahiplerinden biri eklemiş olabilir.

8- Anonim eserlerin yazarlarının (dolayısıyla anonim nüshaların yazarlarının) cinsi üzerine yerleşik erkek-ağırlıklı önyargıları sorgulayan ilginç yayınlar var: S. Schibanoff, "Medieval Frauenlieder: Anonymous Was A Man?" *Tulsa Studies in Women's Literature* 1(1982):189-200; Marilyn Desmond, "The Voice of Exile: Feminist Literary History and the Anonymous Anglo-Saxon Ekky" *Critical Inquiry* 16(1990):572-590. Bu konuda feminist yazarların esin kaynağı, Virginia Woolf'un yayınlanmamış son denemeleri arasında yer alan "Anon" adlı yazısı: "Anon kimi zaman erkektir, kimi zaman kadın. Açıklık yerlerde şarkı söyleyen bir sestir. Evi yoktur. Anon 1477 dolaylarında öldü. Yazarın isminin eklendiği matbu kitaplar onu öldürdü". (Ahntılayan: M. Desmond). Gaza ve sefer gibi "erkekleri ilgilendiren" konularda bile kolay yargılara saplanmamak gerektiği üzerine Osmanlı tarihinden verilecek çok ilginç bir örnek var:

Bu girişten öğrendiğimize göre, Asiye Hatun tasavvufta yolunu seçmiştir ama şeyhi başka bir şehirde olduğu için rüyalarını yazılı olarak göndermesi gerekmiştir. Bu mektupların birer müsveddesini de kendi evinde saklamıştır. Hatunun vefatından sonra bizzat kendi elinden çıkma müsveddeler ve bazı cevap mektupları (yazı masası olarak kullandığı?) peştahtasında bulunmuş ve müstensih bu pusulalardan elimizde bulunan nüshayı meydana getirmiştir. Ve bu işi yaparken belki müstensihlikten öte bir rol oynayarak editörlük de yapmıştır. Yani burada, hazır bulduğu başı sonu belirli bir metni olduğu gibi yeniden yazdığından emin olamayız. Birtakım yazışmaların müsveddelerini bulmuş, bunları belki de kendince sıralamıştır; bu işi yaparken bir iki yerde yanlışmış da olabilir⁹.

Bu durumda Asiye Hatun'un bir "rüya günlüğü" yazarı olarak görülmesi ne kadar geçerlidir? Sadece mektup yazarı olarak görülmesinin daha doğru olup olmayacağı sorulabilir. Bir kere mektup yazarlığı anı yazarlığına o kadar da uzak değildir. Üstelik işin ilginç yanı, hatun kendi yazdığı mektupların müsveddelerini ve gelen cevaplardan bazılarını saklamıştır. Dolayısıyla bir çeşit hatıra defteri oluşturmuştur; dönüp dönüp okuyabileceği, kendi elinden çıkma bir "hatırlama malzemesi" biriktirmiştir. Buradan yola çıkarak, yazarların kendi biriktirdikleri, kendi ellerinden çıkma mektuplarından oluşan inşa mecmualarını, anı kitapları, ya da daha geniş bir şekilde tanımlamak

İmam Dimaşki'nin *Fezâilü'l-Cihâd'ını'lmâdû'l-cihâd* adıyla Türkçe'ye çeviren ve şimdiye kadar kimliği bilinmeyen "anonim" Dr. Müjgan Cınbur'un ikna edici bir şekilde öne sürdüğü gibi, III. Murad'ın nedimesi Ayşe Hubbî Hatun olabilir. Bkz. M. Cınbur, "Battal Gazi'yle İlgili İki Eski Kaynak ve Birkaç Beyit" *II. Battal Gazi ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu: Tebliğler* (Malatya, 1987), s. 86-92.

9- Daha Asiye Hatun'un ilk mektubuna gelen karşılıkta sözü geçen "arku yoldan Medine'ye varmak" motifi, hatunun daha sonradan okuduğumuz bir rüyasında geçer. Bu aynı düş motifinin yinelenmesi olabileceği gibi editör-müstensih yanlışması da olabilir.

gerekirse, "birinci şahıs anlatıları" arasına katabiliriz. Hatta, mecmua ve cönk adını verdiğimiz derlemelerin çoğu, derleyiciler açısından "okuduklarımdan notlar" ya da "en sevdiğim şiirler" gibi kategoriler içinde ele alınarak, anı türünün akrabası sayılabilir.

Asiye Hatun'un hayatı ve ailesi hakkında metinde verilenlerden öte bir bilgimiz yok şimdilik. Babası Kadri Efendi büyük bir ihtimalle ilmiyedendir ve 1630'larda ailesiyle Üsküp'te yaşamaktadır. İkinci Viyana kuşatmasından sonra büyük demografik çalkantılar yaşayacak olan Üsküp, bu devirde birçok Balkan şehri gibi çoğunluğu Müslüman olan bir ahaliye sahiptir; 17. yüzyılın ortalarında 50-60 bin tahmin edilen nüfusuyla, bölgesinde idarî ve ilmî bir merkez rolü oynadığı gibi, ikibinden fazla kârgir dükkânıyla ve üzerinden akan hatırı sayılır ticaretle kendi çapında ünlenmiş bir üretim ve pazar şehridir. Gerçi 17. yüzyılın ilk yarısında Makedonya dağlarında haydutlar cirit atmaya başlamıştır; mesela 1611 yazında Polonyalı Simeon'u Venedik'e götüren kervan, "*levend ve haramiler yüzünden yollar korkulu*" olması dolayısıyla 12 gün Üsküp'te konaklamak zorunda kalır¹⁰. Ancak, bunların yerleşim merkezlerindeki gündelik hayatı ne kadar etkilediğini tam olarak bilemesek de, bu devrin belgelerini daha sonrakilerle karşılaştırdığımızda, etkilerinin sarsıcı olmadığını tahmin edebiliriz. Elimizdeki yazışmalardan yaklaşık yirmi yıl sonra Üsküp'te bulunan Evliya Çelebi, onbini aşan kiremit damlı evleriyle oldukça mamur bir şehir tablosu çizer¹¹.

10- Polonyalı Simeon'un Seyahatnâmesi, çev. H. and Andreasyan (İstanbul, 1964), s.24.
11- Seyahatnâme, 5. cilt (İstanbul, 1899), s.53-62. Bu ve diğer kaynaklar ışığında daha genel bir değerlendirme için, bkz. Nazif İoca, "Üsküb" *İslâm Ansiklopedisi* ve A. E. Vacalopoulos, *History of Macedonia, 1354-1833*, çev. P. Megann (Selanik, 1973), s.220-21 (ve dizin). Onyedinci yüzyıldan başlayarak Manastır ve Üsküp yörelerindeki asayişsizliklerle ilgili Osmanlı be geleri (A. Matkovski tarafından) yayın-

İşte bu şehirde, 1630'lu yılların sonlarında, Kadri Efendi'nin kızı Asiye Hatun, Veli Dede adlı bir şeyhe bağlanmış ve iki seneden kısa bir sürede birer birer ilerleyerek esma-yı seb'ayı (Allah'ın yedi ismini) zikretmeye icazet alacak kadar mesafe katetmişken, şeyhinden soğur. Tasavvufi bir yola girerken beklediği şekilde "*kalbî[nin] gözü tam bir mikdâr açılmağa başlamışken*" ruhi gelişmesi duraklar, nefsiyle giriştiği mücadelede gerilemeye başlar. Sebebinin kendisi de bilmez ama şeyhe bir suç atfetmekten çekinir, kabahatin kendinde olduğunu düşünür. Hatun böyle "*gamkîn ve mahzûn*" iken bir başka şehirde, Uziçe'de bir Halvetî dergâhında postnişin olan Muslihüddin adlı bir şeyhin ünü ve herhalde çeşitli kerametleri kulağına gelir. Belki de karizma denilen kavrama her zaman bir nebze katılması gereken bir diğer yanı duyulmuştur şeyhin, yakışıklılığı. Cezbe ile cazibenin örtüştüğü alanı kestirmek zor ama tasavvuf tarihini cinslilendirmek istiyorsak bu alan üzerinde düşünmemiz şart sanırım. (Zaten Asiye Hatun'un rüyalarında kıyafet/fizyonomi bilimi geleneğinde görüldüğü gibi, iyi insanlar hep güzeldir, kötüler de çirkin.) Konuyu babasına açıp Muslihüddin Efendi'ye "*bazı bahâne ile*" bir adam gönderir ve bu şekilde aşinalık kesbettikten sonra "*muhabbet gönül tahtında karâr eyler*". Bu yeni "*muhabbet kemendi boynuna*" bağlanmakla, dertli hatun eski ruhî gelişme çizgisine kavuşur gibi olduğunu hisseder. Hisseder ama pusulasız ve kılavuzsuz,

lanmıştır: *Turski izvori va ajdutsvoto i aramistvoto vo Makedonija/Sources turques pour le mouvement des haidouques et des brigands en Macédoine* (Üsküp, 1961'den başlayarak), 1. cilt: 1620-1650, 2. cilt: 1650-1700 ... Ayrıca bkz. A. Matkovski, "Haiduken-aktionen in Mazedonien in der ersten Hälfte des 17. Jahrhunderts" *Süd-Ost Forschungen* 21 (1962): 394 - 402. Matkovski'nin bazı okuma/çeviri yanlışlarının düzeltildiği ve kullandığı belgelerden bir kısmını oluşturan Manastır (Bitola) kadı sicillerinin daha etraflı olarak yayınlandığı, dolayısıyla daha dengeli bir tablo veren bir derleme için bkz. V. Boskov vd., *hz., Documents turcs sur l'histoire du peuple macédonien* (Üsküp, 1963'ten başlayarak), 1. cilt: 1607-23

olarak yön değiştirmiş olduğu için yaptığı işin doğruluğundan emin değildir. Hiç olmazsa meşrulaştırmak gerekliliği duyduğu tahmin edilebilir.

İşte Asiye Hatun'un elimizdeki metni oluşturan mektupları bu noktada başlar. Kendisine "muhkem ızdırâp" veren bu iç çelişkisini bir mektupla "biraderini" diye hitab ettiği, Uziçe'li şeyhin Üsküp'te halifesi olduğunu tahmin ettiğimiz, Mehmed Dede adlı, ilmine güvendiği birine açıklar ve akıl danışır: Gönül âlemindeki bu değişiklikler olumlu bir gelişmeye mi işaret etmektedir, yoksa bir nefis oyunu mudur? Hem bu değişikliği eski şeyhine nasıl açacağını bilemez. Gelen cevapta Muslihüddin Efendi'nin hatunun eski şeyhinden üstür olduğu belirtilir; eski şeyhin irşadı da bir işe yaramıştır ama bundan ilerisi Uziçe'li şeyhten gelecektir. Bu yeni gelişmelerin izlenip yönlendirilmesi için de makul olan hatunun rüyalarını yazıp göndermesidir. Gizli kalması gerektiği sıkı sıkı vurgulanan bu yazışmaların getirilip götürülmesinde Asiye Hatun'un her dine sırdaş bildiği bir "hâce kadın" aracılık yapar.

Asiye Hatun, rüyalarını yazıya döktüğü sıralarda evli değildir anlaşılan. Yaşını bilmiyoruz, ama kendini evlilik çağını geçkin olarak görmediği tahmin edilebilir. Bir düşünde kör ve çirkin bir yaşlı kadın olarak beliren, "veliler aldayıcı, sükker gösterip zehir içirici" dünyaya kardeşlerinin nikâh (daha doğrusu, "kâbîn") kıyıp sonra talâk verdiklerinden ama kendisinin hiç kıymadığından söz eder. Acaba kardeşleri evlenmiş (ve boşanmış) da kendisi evlenmemiş midir? Kesin bir şey söylemek zor. Ancak evlilik motifi rüyalarda sık sık boy gösterir. Elimizdeki ilk rüyasında Muslihüddin Efendi'yle evlendirildiğini görür. Yine bir suçluluk duygusuyla, sadece ve sadece ruhların birleşmesi anlamında yorumlar bu rüyayı; cinsel yakınlaşma içeren

dünyalık bir evlilik olarak anlaşılması ihtimalinden belli ki rahatsız olur. Ancak, bu düş evliliklerin nasıl anlaşılması gerektiğini belirledikten sonra, bir kaç kere daha kendini şeyhinin ya da Hazreti Muhammed'in nikâhlısı olarak görür ve kâh "safâ ile" kâh "sürûr ile" uyanır.

Şeyhinin bir kere kendisini kucaklayıp sıktığını görür, ama bu "Hazret-i Ömer Islâm'a geldikde Hazret-i Resûl (s.a.s.) Ömer'i böyle koçup" sıkması gibidir. Bir başka kez birisi görünür ve nikâhtan sonra şeyhiyle aralarında "mahremiyet olup mübârek eliyle cismine" dokunacağını ve hatunun tüm beden marazlarının iyileşeceğini müjdeler; hatuna önce hicâb gelir ama utanıp sıkılmasına gerek yoktur, çünkü "ol azîzde beşeriyet yoktur... rûh-ı sırfdır". Görüldüğü gibi, bu düşleri yazarken, hatta görürken, yanlış anlaşılabilceği konusunda kaygılanır ve bunu açıkça ifade eder. Ama 20. yüzyılda kendisini okuyanların rüyalarda boy gösteren bazı motiflere bambaşka kulplar takabileceğinden elbette habersizdir: Bir rüyasında ot bürümüş bir bahçede yılanlar görüp kaza ile sokmalarından korktuğunu, bir diğerinde şeyhin oturduğu sakfı tutan "direğe dayanmış, bir mer-tebe hicâbla... azîze katı yakın" durduğunu, yorumsuz iletir¹².

Yazışmaların başlamasından bir süre sonra şeyhin vefatı haberi gelir. Bu olay dolayısıyla Asiye Hatun'un rüya ve mektuplarını yaklaşık olarak tarihleyebiliyoruz, çünkü Uziçe'li Şeyh Muslihüddin Efendi tezkire kitaplarına geçen önemli bir muta-

12- Burada amacımız birtakım motiflerin anlaşılmasında zaman içinde ortaya çıkan kültürel değişikliklere değinmek, yoksa Freud'çu ruhbilimsel çözümleme ayrı bir eğitim gerektirir; aksi takdirde sık sık yapılan vülger Freud'culuk hatasına düşmek kolaydır. Öte yandan, rüyaların yorumlanmasında uzun ve sivri nesnelerin erkeklik uzvunu simgelediği görüşünün modern insana has bir görüş olduğunu ve birdenbire Freud'la başladığını düşünmek yanlış olur. İkinci Bayezid devrinde, çeşitli tabir kitaplarından derlenerek oluşturulan *Kâmilü't-ta'bîr* adlı eserde, İbn Sîrin zikredilerek şu görüş belirtilir: "bıçak te'vilde oğlan ola ve bıçak kını 'avret ola". TSK, R. 1769, 210b.

savvıf¹³. Bir diğer ünlü mutasavvıfın, yani Sofya'lı Bali Efendi'nin öğrencilerinden. Yine Topkapı Sarayı'nın arşivinde bulunan ve bir bölümünde Silahdar Mustafa Paşa'nın gündelik masraflarını veren bir defterde, 1046 yılının kurban bayramı (1636 Haziran) sırasında 12 bin akçe ılsan olunduğu belirtilen "*Uziçe şeyhi*" sanırım Muslihüddin Efendi olsa gerek¹⁴. Şeyhin "*1052 hudūduna doğru*" yani Miladi 1643 yılının başlarında öldüğü belirtildiğine göre, Asiye Hatun'un ilk mektubu 1051 ya da 1052 yılında (1641-42 dolaylarında) yazılmış olmalı. Son yazdıkları ise 1053 ve belki 1054 yılından, ama bu yazışmaların daha uzun bir zaman dilimine yayılmış olması tümünden ihtimal dışı tutulamaz.

Şeyh, ölümünden sonra bile, Asiye Hatun'u rüyalar aracılığıyla ırşada devam eder. Başından beri uzaktan kumandalı yürüyen ilişki iki şehir arasında olmaktan çıkarak iki âlem arasında sürer. Yalnız bu kez merhum şeyhin yerine geçen oğlu Hasan Efendi de devreye girer, çünkü artık rüyalar yeni şeyhe gönderilir. Merhumun ahiret âleminde ilettiği direktifler mahdumun bu dünyada onayıyla yürürlüğe girer.

Muslihüddin Efendi'nin ölümü sırasında sadece ikinci isim olan "Allah" a gelmiştir Asiye Hatun. Şimdiden sonraki gelişmesi daha da dolaylı bir yoldan geçerlik kazanır. Rüya da görülen Muslihüddin Efendi, Hatun'a ruhi gelişmesinin duraklarıyla ilgili uya-

13- Bkz. 'Uşşâkizâde, *Zeyl-i Şakâ'ik*, f.z. H. J. Kissling (Wiesbaden: Viyana nüshasından tıpkıbasım, 1965), 129-130; ve Şeyhî, *Vekâyi'ü'l-Huzelâ*, hz. Abdülkadir Özcan (İstanbul: Bayezid Ktp. nüshasından tıpkıbasım, 1989), I: 146 (Şakaik-ı Nu'maniye ve Zeyilleri dizisinin 3. cildi).

14- Acaba Asiye Hatun'un rüyalarının İstanbul'daki saray kütüphanesine ulaşmasında bu tür bir tarikat bağlantısı mı rol oynadı? Bk. D. 3194 [Katalogda yanlışlıkla "kuyuncubaşı defteri" olarak belirtilmiş. Arşiv yöneticisi Sayın Ülkü Altındağ'ın hazırlamakta olduğu ve yayınlamaya başladığı yeni katalogun devamını dört gözle beklemek için bir sebep daha]. Bir diğer ihtimal, eğer hayattaysa Asiye Hatun'un, değilse de varislerinin, 1689'da Üsküb'ün Habsburg generali Piccolomini'nin emriyle yakılması üzerine gerçekleştirilen ve 20. yüzyıla kadar süren Balkan muhacirliğinin mukaddimesi sayılabilecek, büyük göçle İstanbul'a yerleşenlerden olması ve yazışmaların İstanbul içinde el değiştirmesidir.

rıları verir, yani daha üst bir aşamaya geçmeyi hakettiğini belirtir, "*fakîre*" bu üstün hali kendine yakıştırmaz ve kabullenmek istemez: "*zîrâ fakîrede tereddüd var idi*". Merhum, Hatun'a bir kere daha görünür ve üsteler, hatta "benden iyi mi bileceksin" demeye getirir, Hatun bu rüyaları kendi çekinceleriyle mahdum şeyhe (ve bir süre Mehmed Halife'ye) gönderir, rüyada uyarıldığı üzere bir üst aşamaya geçmesi konusunda icazet verilir. Bu şekilde, üçüncü isim olan "Hû"ya yükselir önce, sonra "Hakk"a hak kazandığını yazar, sonra "Kayyûm"a¹⁵. Bu ismi sürmeye icazet aldıktan bir süre sonra Allah'ın cemalini görür. Uyanır.

Bu uyanışı mecazî olarak da yorumlayabiliriz. Elimizdeki metin her ne kadar kopuk kopuk rüya anlatılarından oluşuyorsa da, sanırım Asiye Hatun'un ya da derleyicisinin bir bütünlük amaçladığını düşünmek yanlış olmaz: Kalp gözünün açılmaya başladıktan sonra yine kapanması ve zulmette kalması imgeleleriyle başlayan rüya defteri son bulduğunda, hatun görmeyi (Arapça rüya sözcüğü "görmek"ten gelir) öylesine öğrenmiştir ki peygamber ona Allah'ın cemalinin görüldüğü aynayı verir. Daha ilk rüyalardan birinde de bu nur dolu aynayı Muslihüddin Efendi'nin göğsünde görmüştür Asiye Hatun ama içine bakmayı becerememiştir; oysa bu kez ayna kendi elindeyken uyanır, yani gözleri gerçek anlamıyla açılmıştır artık. Rüyalarıyla içli dışlı bir

15- Rüya günlüğünde sadece beş isim olması şaşırtıcı. F. de Jong'a göre (*Encyclopaedia of Islam*, yeni ed., "Khalwatiyya") Halvetîlikte yedi isim şöyle sıralanır: 1)el-Tehlîl; 2)Allâh; 3)Hû; 4) Hayy; 5)Hakk; 6)Kayyûm; 7)Kahhâr. Rüya günlüğünde sözü geçen son isim "kayyum" olduğuna göre, yedinci isme gelmeden yazışmalar bitmiş ya da sonrası yitmiş olabilir. Ayrıca "hu"dan "hakk"a geçtiğini açıkça belirtir hatun; de Jong'un listesindeki dördüncü isim olan "hayy"dan hiç söz edilmez. Demek ki hiç olmazsa isimlerin sırası, zaman içinde ya da Halvetîliğin kolları arasında değişiklik gösterir. Merhum Cerrahi şeyhi Muzaffer Özak'ın *Ziynetü'l-kulûb* (İstanbul, 1973) adlı eserinde verdiği liste Asiye Hatun'unkine daha yakındır ama yine de "Hayy'in atlanmasına açıklık getirmez; bkz. s.40-41: 1) Tehlîl; 2)Allâh; 3)Hû; 4)Hakk; 5)Hayy; 6)Kayyûm; 7)Kahhâr. Bu kaynağa dikkatimi çeken Andräs Riedlmayer'e teşekkür borçluyum.

diğer Osmanlı'nın, yani Sultan III. Murad'ın, sonradan bestelenen şiirinde "uyan ey gözlerim gafletten uyan" derken kastettiği uyanmak da budur.

Muslihüddin Efendi dışında, metinde beliren kişiler hakkında pek bir şey bilinmiyor şimdilik. Bir rüyasında Asiye Hatun'u istemediği bir evlilikten kurtarıp Uziçe'li şeyhe nikâhlayan "*merhûm Veysî Efendi*" yedi kez Üsküp kadılığında bulunan ve orada defnedilen meşhur *Hâbnâme* yazarı (ö.1628) olabilir, ama bu konuda kesin bir şey söyleyemeyiz. Hasan Efendi anlaşılan babası kadar şöhretli bir şeyh olamamıştır; gerek Uşşâkîzâde gerekse Şeyhî, mahdumu, kendisine ayrı bir yer verecek kadar önemsemezler. Babasına ayrılan yerde Hasan Efendi'den söz edilmesi de Muslihüddin Efendi'nin bir kerameti dolayısıyladır: Gençliğinde kendini içkiye kaptıran Hasan'ın babası olağandışı güçleri sayesinde yola getirmiştir. Çelebi şeyh posta geçtiğinde kendini kabul ettirmekte güçlük çekmiş olabilir: Muslihüddin Efendi, ölümünden hemen sonra Asiye Hatun'a görünerek, oğluna güvenmesini, kendi ruh makamına onun da çıkacağını söylediğine göre bu konuda şüphesi olanlar vardır. Hatta sanırım Hatun'un kendisi çelebiyi yeterince önemsemez; "hu" ismine geçmek için Uziçe'den gelecek cevabı beklemeden Üsküp'teki halife Mehmed Dede'den icazet alma yolunu seçer. Belki de bu yüzden bir süre sonra rüyalarını artık Mehmed Dede'ye bildirmemesi söylenir. Hakkında başka bir şey bilmediğimiz bu Mehmed Dede'nin Hatun'a gönderdiği bir mektubu ve Hasan Efendi'nin bir iki cevap pusulası metne katılmış olmasaydı, bu kişiler birer isim olmaktan öte geçemeyeceklerdi¹⁶. Asi-

16- Muslihüddin Efendi'nin nesli Uziçe'nin ötesine kadar yayılan nüfuzunu hiç olmazsa 18. yüzyılın sonlarına kadar korumuştur. Bilhassa torununun oğlu Mehmed Efendi (ö.1750) devrinin siyaset olaylarına adı karışan ilginç bir şahsiyet. Hakkında birçok makale bulunan Mehmed Efendi'yle ilgili yayınlara için, bkz. Dzermal Cehajic, *Derviski redovi u jugoslevenskim zemljama sa posebnim osvrtom na Bosnu i Hercegovinu* (Sarajbosna, 1986), 105-108.

ye Hatun'un daha önceki şeyhi Veli Dede'nin, yedi isim süren bir yolun temsilcisi olmasının dışında bir şey söyleyemeyeceğiz. Özellikle Yugoslavya'da, bugün o ülkenin sınırları içinde kalan tekkeler ve o yörelerde yaşamış mutasavvıflar hakkında hatırı sayılır bir araştırma birikimi varsa da¹⁷, onyedinci yüzyılın Üsküp tarikat ehli üzerine bilinenler bu kişileri daha yakından tanımamıza yarayacak kadar zengin değil.

Asiye Hatun'un sırdaşı "hoca kadın" kimliğinden öte bir diğer soru uyandırır: Tasavvufa yönelen tek tek örneklerin yanı sıra kadınlar arasında ne gibi bir ilişkiler ağı vardır? Bu sorunun cevabı zaman içinde ve değişik tarikatlar arasında büyük farklılıklar gösterecektir elbette. Tasavvuf tarihinin en ünlü kadın mutasavvıfı, tarikat türü yapılanmaların ortaya çıkışından çok daha önce yaşayan, Basra'lı Rabia'nın (ö. H.185/M.801) çevresindekilerin çoğu erkektir, sözü geçen kadınlar da hane halkındandır¹⁸. Ancak en azından hicretin altıncı yüzyılından başlayarak önce Mekke'de sonra başka şehirlerde kadınlara has ribatların kurulduğu biliniyor. Makrîzî'nin yazdıklarından, Kahire'de H.684/M.1285'te kurulan Sitti Zeynep zaviyesinin Timur devrinin çalkantılarına kadar canlılığını sürdürdüğü ve vakfının

17- Bu konudaki çalışmalara genel bir bakış ve Asiye Hatun'un yaşadığı devirden hemen sonra o yörede faaliyet gösteren tarikatların bir dökümü için, bkz. A. Popovic, "Les ordres mystiques musulmans dans les territoires yougoslaves au dix-huitième siècle" *Mélanges Professeur Robert Mantran*, Hz. A. Temimi (Zaghuan, 1988), 201-208. Ayrıca bu konuda sorularımı bir mektupla cevaplandıran Sayın Prof. Popovic'e burada teşekkür etmek isterim.

18- M. Smith, *Râbica the Mystic and her fellow-saints in Islam* (Cambridge, İng., 1928), s. 18-19. Bir yandan Rabia Hatun'un hayatını ve düşüncelerini, öte yandan genel olarak kadınların tasavvuf tarihindeki rollerini birçok yönleriyle orijinal kaynaklardan aydınlatan bu kitap, Annemarie Schimmel'in 1984 basımına yazdığı girişte (yine Cambridge, İng., s.xxvi-xxxv) belirttiği gibi, hâlâ aşılmamıştır. Tasavvuf tarihinde kadınlar ve tasavvuf düşüncesinde kadın imgesi konularında daha kısa ve daha yeni bir değerlendirme için Schimmel'in bu giriş yazısına ve *Mystical Dimension of Islam* (Chapel Hill, 1975) adlı kitabının "The Feminine Element in Sufism" adlı ek bölümüne (s.426-35) bakılabilir. Ayrıca bkz. Emine Gürsoy-Naskali, "Women Mystics in Islam" *Women in Islamic Societies*, ed. Bo Utas (Londra, 1983), 238-243.

özellikle dul ve terkedilmiş kadınları barındırdığı anlaşıyor¹⁹.

13. ve 14. yüzyılların Anadolu'sunda Osmanlı tarihçilerini çok daha yakından ilgilendiren gelişmeler gözlenebilir. Bazı menakıbnamelerde "*fakîregân*"dan söz edilir; daha da ilginç, derviş-tarihçi Âşıkpaşazade, defalarca zikredilen ama ancak son yıllarda bir araştırmaya konu olan gözleminde, "*müsâfirân-ı Rûm*"u oluşturan dört taifeden birisi olarak "*bacıyân-ı Rûm*"u sayar. "Bacıyân"dan tam olarak kinlerin kastedildiği (ki diğer üç taife, yani gaziyân, ahiyân ve abdalân da tam olarak anlaşılmış değildir kanımca), bu bacıların ne dereceye kadar kurumlaşmış olduğu ve burada ele aldığımız konu çerçevesinde daha da önemlisi, daha sonraki devirlerde değişik tarikatlarda karşımıza çıkan kadınların 13-14. yüzyılın bacıları ile ne gibi bir devamlılık çizgisi içinde ele alınabileceği soruları daha araştırılmaya muhtaçtır²⁰.

Kadınların tarikat ehli arasında hiç olmazsa anne, eş, kardeş vb olarak yer aldığı ve bu rolleriyle de tasavvuf geleneklerinin oluşmasına ve yayılmasına katkıda bulundukları unutulmamalı. 15. yüzyılın başlarında Senerkant'tan Eğridir'e gelip yerleşen Şeyhülislam Bürdeî, damadı Şeyh Pir Mehmed Höyî ve onun oğlu Şeyh Mehmed Çelebi'nin menkıbelerini anlatan eserin yazarı, ketebe kaydında kitaptaki bilgilerin kaynağını şöyle verir:

"Bu fakîr-i kesîrû't-taksîr vâlidem Nefsâ Hâtûn ibnet-i Seyyid Mahmûd Efendi bin eş-Şeyh Burhân Efendi -kuddise ervâ-huhâ-dan biz-zât kavî-i sarîh ve nakl-i sahîh üzere, mezbûr

19- Kadınlara has ribatlar için, bkz. Smith, s.111-75.

20- İlk iki soru hakkında şimdiye kadar söylenenleri değerlendirdikten sonra yeni bulgular ve orijinal yorumlar getiren bir araştırma için, bkz. Mikâil Bayram, *Bacıyan-ı Rum: Anadolu Selçukluları Zamanında Genç Kızlar Teşkilâtı (Konya, 1987)*. "Fakîregân" göndermesi için, bkz. s.12-13.

hâtûn dahi babasının üvey vâlidesi Emîne Hâtûn'dan istimâ' itdügidür. Mezbûr Emîne Hâtûn Hazreti Şeyh Burhân Efendi'nün mu'takası ve menkûhesi, gâyet makbûlesi imiş. Temmet..."²¹

Zaman ve mekân açısından Asiye Hatun'a yaklaşırsak, Şeyh Hasan Kaimî'nin (ö.1679/80) sürgüne giderken yerine karısını vekil bırakması örneğinde görüldüğü üzere, onyedinci yüzyılın ikinci yarısında Bosna'da kadın dervişlerin oldukça etkin oldukları biliniyor. Bu konuda bir araştırma yayınlayan Hadzihahic'e göre, bacılar-arası bir teşkilatlanma bu şekilde oluşmuş, "gülbacı"lar Bosna'nın çeşitli şehirlerine yayılmış ve 2. Dünya Savaşı'na kadar Saraybosna'da etkinlikleri süregelmiştir.²²

Aynı devirde Üsküp'te de gülbacılar var mıydı? Asiye Hatun'a gelen bir mektupta karşımıza çıkan "*bacı kadın*" başlığı, sözcüğün ve arkasında yatan kavramın hitap tarzı olarak yaşadığını göstermekten öte gitmez, ki günümüzün bazı siyasal yapılarına kadar bunun süregeldiği bilinir. Asıl ilgi uyandırıcı olan, Hasan Kaimî Efendi'nin de Muslihüddin Efendi'nin müridlerinden olması²³, ama bu bağlantı tek başına Asiye Hatun'u Hadzihahic'in ele aldığı bacılar örgütü bağlamına yerleştirmeye yetmez. Bosna'daki oluşuma benzer örneklerin başka zamanlarda ve Osmanlı memalikin diğer yörelerinde de bulunabileceğini, ondokuzuncu yüzyılda Kavala'da, ölen kocasının yerine geçerek şeyhlik eden bir hatunun idaresinde bir bacılar tekkesinin varlığından anlıyoruz. Bu bilgiyi veren İngiliz kadın seyyah, başka bir Osmanlı kadınından bir diğer bacılar

21-Kitaplığımdeki (şimdilik bildiğim tek) nüsha. İstinsah tarihi: H.1220.

22- Muhammed Hadzihahic, "Badzijanije u Sarajevu i Bosni" *Analî Gazi Husrev-Begove Biblioteke* 7-8(1982):109-133.

23- Şeyhî, I:576.

tekkesi hakkında bilgi almak istemişse de, derviş hanım sır vermemiştir²⁴. Bütün bu dağınık veriler, kadınların Osmanlı tasavvuf dünyasındaki rollerinin izleğini ve bunun değişik zamanlarda gerek kadınların kendi istek ve çabalarıyla gerekse "tarikat siyaseti" nedeniyle gösterdiği değişiklikleri toparlayıcı bir şekilde ele alabilmek için yetersizdir, ama umulur ki bu iş için gereken bir nice incelemeye, bazı araştırmacıları iştahlandırmaya yeter.

Mektupla irşad tasavvuf tarihinde pek de seyrek olmayan bir durum²⁵. Birbirinden uzakta olan şeyh ve müridin bir süre bu yola başvurması doğaldır, ama Asiye Hatun gibi hiç görmediği şeyhiyle ilişkilerini mektupla başlatmak ve sürdürmek zorunda kalmak, daha çok kadın ara özgü bir durum olsa gerek²⁶. Öte yandan rüyaların anlatı ve yorumu irşad sürecinin sistematik öğelerinden biridir. Onaltıncı yüzyılın en önemli Halve-

24- L. Garnett, *Mysticism and Magic in Turkey* (Londra, 1912), 175-77; ayrıca bkz. ay., *Women of Turkey* (Londra, 1891), s. 507. Tekkelerin kapatılmasından az önce yazılmış (kütüphaneci dostum Andras Riedlmayer'in dikkatimi çektiği) bir yazıda, İstanbul'da Gümüşhaneli (Nakşibendi-Halidi) cergâhına bağlı bir kadınlar tekkesi hakkında bilgi ve dedikodular aktarılmaktadır. *Resimli Ay*; 1/9 (Teşrinievvel, 1340/1924): 27-28.

25- Örnek olarak bkz. *Correspondence spirituelle échangée entre Nuroddin Esfarayeni et son disciple Alaoddawleh Semnani*, ed. H. Landoldt (Tahran, Paris, 1972). Bu mektubâta yazdığı giriş yazısında, Prof. Landoldt başka örneklere de değinir. Ruhî eğitimin mektupla gerçekleştirilmesi olgusunu İslâmiyet'in dışında da rastlanır şüphesiz. Bizans toplumunun üst sınıfından, ömrünü Tanrı yoluna adanmış bir kadına tahsisli bir kadın ile keşiş müşşidi arasındaki yazışmalardan oluşan, dolayısıyla Asiye Hatun'un durumuna büyük bir koşulluk gösteren bir örnek için bkz. *A Woman's Quest for Spiritual Guidance: The Correspondence of Princess Irene Eulogia Choumnaina Palaiologina*, haz. ve İng. çev. Angela C. Hero (Brookline, 1986).

26- Aynı yüzyıldan çok daha iyi bilinen bir diğer örnek, Hindistan Sultanı Şahcihan'ın kızı Cihanârâ Begüm'dür. Erkek kardeşinden çok dinlediği ve etkilendiği Molla Şah adlı şeyhi birçok mektup yazdıktan sonra ikna edilmek Cihanârâ, babasını ziyaret vesilesiyle evlerine gelen Molla Şah'ı bir kafes arkasından görmüş ve onun yoluna girmiştir. Molla Şah'ın menakıbnamesini yazan müridi Tevekkül Beg'den aktaran: M. Smith, s.154-55. Asiye Hatun'un kendi şeyhini görme fırsatı bulup bulamadığını şimdilik bilemiyoruz. Eğer görmediyse bu, şeyhi rüyalarında "görme" olgusuna iyice soyut bir hava verir. Belki düşlerinde Hazretî Muhammed'i "mübârek hilye-i şerifleri

tî şeyhlerinden Sümbül Sinan Efendi'nin *Tarikatnâme*'sinde müride düşleriyle ilgili şu öğütler verilir: "Her ne düş görürse şeyhe 'arz eyleye; ta'bir iderse dinleye, itmezse ta'biri nedür dimeye... Ve şeyhden gayrıya vâkı'asın dimeye, meger şeyh ta'yin idüp ta'bire izin virdüğü âdem ola, ana diye... Ve pîşkademden öndin vâkı'a 'arz itmeye, meger ol olmaduğu meclisde ola yâhüd danışa"²⁷.

Tasavvuf hayatında oynadığı rolden öte, rüya tabirinin kültürel bir olgu olarak yaygınlığına ve önemine işaret etmek gerekir. Remil ve cıfr gibi çeşitli "bilim" dallarıyla ilintiliyse de, tabir bunlardan çok daha merkezi bir rol oynar. Herhangi bir heterodoks yanı yoktur²⁸. Çeşitli kültürlerde olduğu gibi, rüyaların, objektif olarak varlığından şüphe edilmeyen bir öte-dünyadan,

üzere" görmesi gibi, şeyhini de sözlü tasvirden yola çıkarak gerçekleştirdiği bir zihin resmiyle görüyordur. Bir önceki notta sözü geçen Bizanslı prenses, müşşidini yılda kaç kere göreceği konusunda sıkı pazarlıklara girmek zorunda kalır. Hristiyan kadınların rüyalarında da Hz. İsa ile evlendiğini görme motifine rastlanır. Örnek olarak bkz. Vida D. Scudder, *Saint Catherine of Siena As Seen In Her Letters* (Londra, 1911), s.21-22.

27- İstanbul Üniversite Ktp., İbnülemin M. K. İnal yazmaları, no. 2956, 46b-52b. Hatun'un çağdaşı bir diğer Halvetî, Niyazi-i Mısri, Yunus Emre'nin "çıkım erik dâhna" diye başlayan şiirine yazdığı şerhte, batınlarının "tenezzül ve terakkisin" [yani iniş ve çıkışını] bilmek isteyenlere "telkîn-i müşşid ve usûl-i esma ile bile gönül kitabına ve 'ilm-i ta'bire mürâca'at" etmelerini söyler; buna göre davranan mürid, her gün ne düş görürse "müşşide 'arz eyley ve ana ahvâli beyan eyley ol müşşili de hall olup sülûk eyley". TSK, H. 303, 2b-3a.

28- Bilakis rüyanın gerçekliğine inanmak, genelde şariat ehli olmanın gereklerinden sayılmıştır. Hamzevîliğe karşı yazılan bir risalede Bosnalı Hamza Bah'nın doğru yoldan ne kadar uzaklaştığını belirtmek için "rüyayı inkâr" ettiği belirtilir, bkz. A. Gölpınarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler* (İstanbul, 1931), s. 76. Asiye Hatun'un çağdaşı olan Ahmed Vecdî, "hakikat-ı rüya" konulu risalesinde (TSK, M. R. 1062, 23b-27b) şöyle yazar: "Mu'tezile didiler ki: ol [yani rüya] hayâlâtur, anlara hakikat yokdur. Bu ma'nâ Mu'tezileden câridür, usûlleri üzerine ki ol usûl şer'i inkârdur". Ahmed Vecdî'nin bu eseri her ne kadar bir derlemeyse de, Hatun'un çağdaşı bir Osmanlı yazarı olması açısından, görüşlerinin 17. yüzyılın zihniyetini yansıtmakta değerli olduğunu düşünerek burada ve aşağıda rüya konusunda bu risaleyi zikretmeyi tercih ettim. Yoksa buradaki fikirler, yazarın kaynak olarak kullandığı ve sık sık zikrettiği çeşitli hadis ve tabir kitaplarında defalarca ele alınmıştır. Mesela, yukarıdaki notta geçen Esferâinî, Ahmed Vecdî Efendi'nin kaynaklarından biridir. Yine de her ele alın-

doğru yorumlandığı takdirde geçerliği kuşkusuz haberler getirdiği kabul edilmiştir. Ancak Freud'la birlikte, düşlerin anlamları ve gerçekliği yalnızca düşü görenin psişik dünyası düzeyine kısıtlanmıştır; yani rüyalar yine anlamlıdır, ama sadece rüyanın (düşgörenin) kişiliği ve geçmişi hakkında bir şeyler anlatırlar. Oysa metafizik inanışları Batı-tipi modernizmden farklı olan çeşitli kültürlerde rüya, vahiy ve keşif kadar önemli olmasa bile, onlar gibi görünürün ötesindeki objektif gerçekliği bilip anlamının yöntemlerinden biri, bir epistemolojik yoldur. Çok sık tekrarlanan bir hadiste belirtildiği üzere, İslâmî gelenekte "rüya, nübüvvetin kırkaltıda biridir"²⁹.

28

dıklarında görüşler bağlamın, dilin, söyleme katılan diğer öğelerin vb değişmiş olmasından dolayı yeni anlamlar yüklenebilirler. Gelenekleşmiş bazı davranışları din-den ayıklamak gerektiğini, bu tür geleneklerin bazı noktalarda gerçek dini yozlaştırdığını düşünerek, yozluk ve hurafe addettiği çeşitli görüş ve davranışlarla mücadele eden bir İslâmî tavır da, Hamzevîlik ve Mutezile'den farklı bir cepheden bir bilgiye ulaşma yöntemi olarak rüyayı reddeder. Bu konuda *İktibas* dergisinin tavrı günümüzden bir örnek olarak verilebilir. Bu tavrı gözlerken Ruşen Çakır rüyalarından yana taraf tutar: İslâmî gelenekte ya da İslâm tarihinde değil de "İslâm'da çok önemli bir yer işgal eden rüyaları ihmal batta iptal" ettiği için *İktibas*'ı eleştirir (*Ayet ve Slogan*, İstanbul, 1990, s. 189) ve nefis kitabında çok doğru bir seçimle yer verdiği diğer "akletme"ci, Bayan Çokbilmiş tarafından cevaplandırılır. Bkz. Yelda Doğan, "Nokta ve Ayet ve Slogan ve Sol ve Din ve Çağrıştırdıkları", *Kitap Dergisi*, 51-52 (Nisan-Mayıs 1991): 48-55.

29- Burada çok kaba hatlarıyla değindiğimiz rüya metafiziğinin, İslâm düşünce tarihi bağlamında çok daha teknik yönleriyle tartışılması ve bu konuda önemli bir rol oynayan "âlem-i misâl" kavramı için, bkz. G. E. von Grünebaum ve Roger Caillois, ed., *The Dream and Human Societies* (Berkeley, Los Angeles, 1966) içinde Henry Corbin, "The Visionary Dream in Islamic Spirituality" s.381-408 ve Fazlur Rahman, "Dream, Imagination, and Âlam al-mithâl" s.409-19. Öze likle "klasik" İslâm tarihinde rüya ile ilgili inanışlar ve çeşitli kaynaklarda geçen dü: anlatıları, rüya ve tabir konularına kültürler-arası karşılaştırmalı bir bakış getiren bu kitapta, von Grünebaum, T. Fahd, J. Lecerf ve P. Meier'in yazılarında ele alınmıştır. Günümüz müfessirlerinden Sayın Süleyman Ateş'in İslâmî düşünce geleneği çerçevesinde rüyanın niteliği üzerine yaptığı genel bir değerlendirme ve kısa da olsa, modern ruhbilim teorisiyle bir karşılaştırma için, bkz. *İnsan ve İnsanüstü: Ruh, Melek, Cin, İnsan* (İstanbul, 1979), s.69-78. Yazarın burada değindiği gibi bilimsel kavramına dayalı Freud'çu rüya anlayışı, İslâmî (ve genel olarak Tanrı) anlayıştan oldukça farklı olmasına rağmen, bunları birbirinin tümden zıddı gibi görmek yanlış olur; örtüşükleri bazı noktalar vardır. Eflatun'dan Freud'culuk sonrasına Batı düşünce geleneğinin rüya anlayışıyla

Vahiy peygamberlere, keşif de ermişlere nasip olur, ama rüya nisbeten eşitlikçidir, herkes tarafından görülebilir. Yine de tam anlamıyla "demokratik" olduğu söylenemez. İbn Arabî'ye atfedilerek yaygın olarak kullanılan bir tabirname, "*daima nafakasını ve günlük yiyeceğini düşünen ve aklı ve fikri onunla meşgul olan*" yoksulların rüyalarına fazla kulak asmamak gerektiğini yazar³⁰. Ayrıca gayri-Müslimler "rû'yâ-i sâdika" görmekte mümin ile "müştereklerdür" ama "nûr-i ilâhî ile mü'eyyed" olan "rû'yâ-i sâliha" göremezler "zirâ ol nübüvvetden bir cüzdür... Ve kâfirden hiç nübüvvetden cüz yokdur"³¹. Ama konumuz açısından en dikkat çekici olan rüya seçkinciliği *Mesnevî*'de çıkar karşımıza. Akli melekeleri görelî olarak düşük olduğu için, kadınların düşlerinin de erkeklerinki kadar gerçek olmadığını ima eder Mevlana³². Rüyalarında şeyhinden aldığı olumlu işaretlere rağmen Asiye Hatun'un kendiyle ilgili tereddüdlerinin sürmesi bir ölçüye kadar böylesi bir anlayışın yaygınlığına bağlı olsa gerek.

İslâmî kaynaklarda sık sık karşımıza çıkan bir sınıflandırmaya göre, rüyalar ya Allah'tan gelirler ya da

29

Hindu medeniyetinin görüşlerini ontoloji ve epistemoloji sorunları olarak ayrıntılı biçimde karşılaştıran, farkları vurgulayan ama örtüşme noktaları da yakalayan, İslâm medeniyetini hiç ele almasa da, yöntem açısından göz açığı önemli bir çalışma için, bkz. Wendy D. O'Flaherty, *Dreams, Illusions and Other Realities* (Şikago, Londra, 1984).

30- *Muhiddini Arabî Ta'birnamesi: Yeni harflerle, yeni lisana göre tercüme edilmiş en mükemmel ta'birnamedir*, çev.? Süleyman Tevfik (İstanbul, 1932), s. 5. Yine bu bağlamda, II. Abdülhamid'in emriyle Süleyman Hasbî Efendi'nin Arapça'dan çevirdiği, Abdülkânî el-Nâbulusî'nin (1641-1731) ünlü tabirnamesi *Ta'tirü'l-enâm fi ta'birü'l-menâm*'da geçen şu cümle (İstanbul, H. 1306, s.9) dikkat çekici: "*bir kimse-nin hâli sükûnetde ve kendisi huzûr ve râhatda ve libâsı fâhir ve cedîd bulunur ise ... onun rû'yâsı sahîh olur*".

31- Ahmed Vecdî, 27a.

32- Bkz. Schimmel, *Mystical Dimensions of Islam*, s.429. Abdülbaki Gölpınarlı'nın çevirisiyle: "kadının rüyasını, aklının noksan, canının arık olması bakımından, erkeğin rüyasından aşağı bil". *Mesnevi ve Şerhi*, 6 cilt (İstanbul, 2. basılış, 1985), VI: 642 (beyit VI: 4330).

Şeytan'dan³³. Şeytanî olanlar yorumlanmazlar. Hatta bunları kimseye anlatmamak gerekir. "Bir kinse hazrete geldi didi ki: 'Ya resûlullâh! Düşimde gördüm ki gûvâ başum kesilmiş.' Hazret (sallallâhu 'aleyhi ve sellem) geldi didi ki: 'Kaçan şeytân biriniz ile düşinde oynasa, anı kimseye söylemesin'"³⁴. Ot tutamı anlamına gelen Arapça "adgâz" sözcüğüyle karşılanan bu tür rüyalar "vesâvis-i şeytânîden ve hevâcis-i nefsânîden âlet-i hayâl vâsıtasıyla idrâk olunur ve anı şeytân ibkâ ider. Ve hayâl ana münâsib bir nakış bağlar ve nefsûn nazarına götürür. Ve ana ta'bîr olmaz. Âşufte ve perîşân vâkı'alar olur. Andan isti'âze vâcibdür ve anı bir kimseye likâyet câ'iz degüldür"³⁵. Dolayısıyla "saçma" ve "edepsiz" rüyaların anlatılmasına ve yazıya geçmesine set çeken güçlü küllürel değerler vardır.

Öte yandan özellikle Hazretî Muhammed'in görüldüğü rüyaların en çok üzerinde durulan ve yazılan rüyalar olması şaşırtıcı değildir, çünkü "bir hadîs-i şerîfde dahî buyurur ki: kim ki benî düşinde gördi, ol gerçek gördi, zirâ şeytân benüm

33- Ahmed Vecdî, 25a. Rüyalara daha başka, üçlü, beşli vb sınıflamalar da uygulanır, ama bütün bu sınıflamaların genel yapısı bu iki kutbu korur. Üçlü sınıflamalarda Allah'tan gelenlerle Şeytan'dan gelenler arasına yerleştirilen rüyaların nefse atfedilmesi, S. Ateş'in belirttiği gibi (s.70) çağımızın bilinçaltı anlayışına bir benzerlik gösterir. Benzeri bir görüş Hristiyan düşüncesinde de, en azından II. yüzyılda yazan Tertullian'dan yakınçağ Avrupasına kadar geçerlidir. George Calofonos, "Dream Interpretation: A Byzantinist Superstition?" *Byzantine and Modern Greek Studies* 9 (1985):215-20. Onyedinci yüzyıl hatırat yazarlarından İngiliz rahip George Fox, rüyaları üçe ayırır: Şehvî, şeytanî, ve Tanrı'nın insanla musahebeleri. Zikreden: Alan MacFarlane, *The Family Life of Ralph Josselin, a Seventeenth-Century Clergyman: an essay in historical anthropology* (New York, Londra, 1977), s.183. Krş. hadîs: "rûyâ-i mü'min, kelâmdur ki kul anunla düşde Rabbiyle söyleşür". Zikreden: Ahmed Vecdî, 25b. Hristiyan geleneğinde şeytanî düşler çok daha ciddiye alınır, zira Hristiyan geleneğinde Şeytan çok daha ciddiye alınır. Bu konuya ışık tutan gözlemler için, bkz. Hüsnü Hatemi, *Yozlaşmadan Uzlaşmak* (İstanbul, 1988), s.74-75.

34- A. Vecdî, 25b.

35- A.e., 27a.;

sûretüme girmez"³⁶.

Sonra insanın düşü çok değerlidir; olur olmaz kişiye aktarmamak gerekir. Çünkü rüya yorumlanmadığı sürece bir şey söylemiş sayılmaz, dolayısıyla insanın davranışına yön vermez, kaderini çizmez. "Rûyâ uçucu bir kuşun ayağı üzerindedir, tabîr olunmadıkça onun için istikrâr ve karâr yoktur"³⁷. Ancak yorumlandığı anda, yorumlayan ister bilgili ister cahil olsun, ister hayra ister şerre yorsun, "ta'bîrinün hükmi râ'ye sâbit olur"³⁸. Artık rüyanın mantığı yorumlandığı haliyle işlerlik kazanır ve düşü görenin kadere olur. Yani düşlerin anlamı kişinin dışındaki nesnel bir dünyada yatsa bile bu, öznenin rolünü yadsımaz; bilakis, bütün idealist düşünce sistemlerinde olduğu gibi, ancak bir özne tarafından algılandığında ve anlamlandırıldığında gerçeklik kazanır. Dolayısıyla aynı rüya değişik kişiler tarafından görüldüğünde değişik anlamlar taşıyabilir.

İşte Asiye Hatun'un rüyalarına ve ilgili yazışmalarına sinmiş olan ciddiyet ve ağırlık bütün bu kültürel oluşumun sonucudur. Ünlü antropolog Malinowski'nin, geleneğin belirlediği çizgiler çerçevesinde biçimlenen rüyalara verdiği isimle "resmî" rüyalar bunlar. Asiye Hatun "serbest" rüyalar da görmüş olabilir ama o "âşufte ve perîşân" düşleri yazmaktan kaçındığını varsayabiliriz³⁹.

Bir tarihçi, hele hele ruhbilimsel çözümleme yapmaya niyeti ve eğitimi olmayan bir tarihçi rüyalarla niye ilgilensin? Bir

36- A.e., 25b.

37- El-Nâbulusî, s.17

38- A. Vecdî, 27b.

39- Malinowski'nin Kuzey Amerika yerlilerinden dinlediği düşleri ele alırken geliştirdiği resmî ("official") ve serbest ("free") rüyalar sınıflaması için, bkz. *Sex and Repression in Savage Society* (New York, 1955), s.89-90.

kere görülenlerin ya da görülmüş gibi anlatılanların içerikleri bir yana, rüyaların nasıl değerlendirildiği ve yorumlandığı, bir kültürel geleneği anlamak isteyenlere birçok konuda önemli ipuçları verebilir. Yukarıda değindiğimiz gibi, modern toplumlar dahil her toplumda rüyaların yorumlanması/çözümlemesi belirli metafizik ve epistemolojik inanışlara göre biçimlenir⁴⁰. Ayrıca tarih boyunca değişik toplumlarda rüyanın "nasıl bir şey" olduğunu ele alanlar, dinî-felsefî inanışlarının yanı sıra, kendi tıp geleneklerinin beden/ruh/zihin ilişkileri üzerine varsayımlarına göre hareket etmişlerdir. Bu yüzden Ahmet Vecdî Efendi "hakikat-i rüya" konulu risalesine başlamadan önce "uykunun hakikatı" konulu bir risale yazmış, burada uyku sırasında bedene ve ruha ne haller olduğunu açıklamaya girişmiştir⁴¹.

32

Bu bağlamda değinilmesi gereken bir diğer nokta, uyku ile uyanıklığın sınırlarının bile değişik toplumlarda farklı şekillerde çizildiği⁴² ve bugün uyanıklık sırasında görülen ya da uydurulan hayaller olarak nitelediğimiz Hızır'ın (veya Hristiyanlık'ta çok sık rastlandığı üzere Hazreti İsa'nın, Meryem'in, vb) görünmesi, tecelli, ilham gibi birçok "görme" olgusunu modernizm-öncesi toplumların genellikle rüya ile aynı kategoride ele aldıkları. Asiye Hatun gibi, ama başka sebeplerden, şeyhiyle aynı mekânda bulunamayan ve bu yüzden rüyalarını mektupla göndererek yol alan Sultan III. Murad'ın rüya defterinde kendisine "*vâki'olan*" düş, tecelli, ilham, müşahede, hayal ve hatta çeşitli sesler aynı bütünün

40- Eflatun ve Çinli Daoist düşünür Guang Tzu'nun çoktan ortaya attıkları, daha yakın zamanlarda Descartes'in modern Batılı düşünceye malettiği, kabaca özetlersek "şu anda rüya görüyor olmadığım nereden belli?" sorusu başta olmak üzere rüya olgusunun uyandırdığı felsefî soruların, 20. yüzyıl analitik felsefe geleneği içinde irdelenmesi için bkz. *Philosophical Essays on Dreaming*, ed. C.E.M. Dunlop (Londra, 1977).

41- A.g.e., 24a-b.

42- Bu konuda bkz. W.D. O'Flaherty, "Inside and Outside the Mouth of God: The Boundary between Myth and Reality" *Daedalus* 109(1980):93-125.

parçaları olarak ele alınırlar⁴³. Asiye Hatun'un gördükleri de ille bugün anladığımız manada uykuda düşen düşler değildir; kimini "*gaflet olur gibi*" oldukça görür, kimini "*âlem-i batında... müşâhede*" eder, kimi zaman da uyanık diyeceğimiz bir anında, mesela "*akşam namâzın kılarken, efendi hazretleri kalbi[n]de mutasavver olup kalbi gözüyle müşâhede*" eder ve bu haldeyken şeyhiyle konuşmaya girer. Burada önemli olan Hatun'un irrasyonel olduğu ya da belki bu konuşmayı uydurduğu değil, karşındakilerin (ve başka kaynaklardan kolayca anlaşılacağı gibi daha nice insanın) böyle bir görmeyi ve böyle bir görüşmeyi olabilir, makulün sınırları içinde saydığı. Osmanlı kültüründe "görsel" sanatların niteliği tartışılırken belki de işe Osmanlıların görmek'ten ne anladığı ile başlamak gerek.

Ayrıca, tabir, fal ve nücum gibi "bilimlere" başvurma eğilimi, siyaset tarihinin büyük devamlılık gösteren öğelerinden biridir. Ahd-i Atık'te ve Kuran'da sözü edilen firavundan Ronald Reagan'a kadar, hükümdarların tabir ve nücum gibi yollarla bir yerlerden haber almaya çalıştıkları bilinir. Osmanlı hanedanında rüyaya hürmet, kuruluş efsanesinden, yani Fuat Köprülü'nün haklı olarak tabiroloji alanından çıkarıp mitolojiye yerleştirdiği, bazı kaynaklarda Osman Gazi'ye bazılarında babası Ertuğrul Gazi'ye yakıştırılan devlet kurma rüyasından, II. Abdülhamid'in emriyle el-Nâbulusî tabirnamesinin çevrilmesine kadar çeşitli örneklerle karşımıza çıkar. Bunların belki de en ilginç III. Murad'dır: Şehzadeyken Manisa'da gördüğü bir rüyasını tabir ederek cülusunu haber veren Şüca Dede'ye (ö.1582) tahta çıktıktan sonra büyük iltifatlarda bulunması bir yana, rüyalarıyla olan yakın ilişkisini ömür boyu sürdürmüş,

33

43- *Kitâb-i Menâmât*, Nuruosmaniye Ktp., yazma no. 2599. Bizanslıların rüya anlayışındaki koşulluklar için, bkz. *A History of Private Life, I. cilt*, ed. Paul Veyne, İng. çev. A. Goldhammer (Cambridge, ABD, 1987) içinde, s. 553-641 arasında Evelyn Patlagean'ın Bizans'a ilişkin yazısı, s.624-25.

gördüklerini Şeyh Şüca'ya yazılı olarak iletmiş ve bunlar, geleceğin araştırmacılarını düşünürcesine, bir kitapta derlenmiştir⁴⁴. Aynı sultan daha sonra, rüyalarını yıldızı yeni yeni parlamaya başlayan Şeyh Mahmud Hüdâi'ye gönderme yolunu seçmiştir.

Rüya konusunda zaman içinde ve çeşitli kültürler arasındaki sürekliliklere değinirken, değişiklik ve farklılık olmadığı, rüyanın tarihte tarih-ötesi bir konumu olduğu izlenimini vermek yanlış olur. Gerçi çok uzun süreli, ağır kanlı zihniyet kalıpları arasındadır. Mesela, antik çağın "en çok satan" tabirnamesi, yani Efes'li Artemidorus'un *Oneirocritica*'sındaki temel görüşlerin bir çoğu Hristiyan ve Müslüman gelenekler içinde bu yüzyıla kadar yinelenmiştir⁴⁵. Ama yeni şartlar ve kavramlaştırmalar bağlamında evrilerek. Örneğin, Avrupa ortaçağ

44- Bkz. yukarıdaki not. Türk edebiyat tarihinin büyük ustası Sayın Orhan Şaik Gökyay'ın bir makalesi ("Rüyalar Üzerine" *II. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*, 4.cilt, Ankara, 1982) sayesinde haberdar olduğumuz bu kitabın dışında, III. Murad'ın rüyalarının izi çeşitli tarihî kaynakları düşmüştür; mesela, Mustafa Âli'nin *Kühû'l-ahbâr*'ında, Mahmud Hüdâi Efendi'nin *Mektûbât*'ında, hatta bir Avrupalının, Reinhold Lübenau'nun, seyahatnamesinde (*Reisebeschreibung*, I:263) örnekler bulmak mümkün. Bütün bu düşleri birarada yayınlamayı umuyoruz.

45- Antik çağda Yunanlıların bu konulardaki inanışları ve rüya metafiziğinin değişik bazı kültürlerdeki ortak yanları için, bkz. E. R. Dodds, *The Greeks and the Irrational* (Berkeley, 1951), 4. bölüm. Daidianus Artemidorus, *The Oneirocritica*, İng. çev. R. J. White (Ann Arbor, 1971). Kitabın, Grek bilim ve felsefe eserlerini Arapça'ya aktarma hareketinin öncülerinden Huneyn bin İshak (ö.873) tarafından yapılmış çevirisi de yayınlanmıştır: Toufic Fahd, *Le Livre des songes* (Şam, 1964). Bu kitabın girişinde ve von Grunbaum ile Caillois'nın editörlüğünü yaptıkları *Dream and Human Societies*'deki yazısında ("The Dream in Medieval Islamic Society" s. 351-63) Fahd, Osmanlı-öncesi Arap tabir edebiyatının ayrıntılı bir dökümünü yapar. Kültürel sürekliliklerden söz etmişken, bu son sözü geçen kitap üzerine bir gözlemimizi ifade etmeden geçemeyeceğiz: Şarkiyatçıların en büyük grubu oluşturduğu böylesine hacimli kültürler-arası bir çalışmada, klasik Şarkiyatçı kta sık sık karşılaştığımız üzere, Osmanlılar neredeyse tümünden unutulmuşlardır. Oysa, Fahd'ın nefis araştırmasının dipnotlarına bakılırsa, başta Huneyn bin İshak'ın çevirisinin tek nüshası olmak üzere, klasik Arap tabirnamelerinin çoğu, çeşitli Türkçe çevirilerle birlikte, İstanbul kütüphanelerindedir. Osmanlı kütüphanelerinin, İslam medeniyetinin (ve aynı zamanda bir ölçüde antik çağ eserlerinin) korunması ve yaşatılmasındaki rolleri depolamaktan öte olmuş olsa gerek.

tarihinde "12. yüzyıl rönesansı" adı verilen, "dirençli derin yapıların devamlılığı içinde [beliren] kültürel ve zihni sıçrama" olgusunun bir boyutu, Le Goff'un deyişiyle, Hristiyanlığın ilk binyılında daha çok şeytanî yanı vurgulanan "rüyanın yeniden fethi", yavaş da olsa fizyolojik yanlarının daha ciddiyetle ele alınmasıdır⁴⁶.

Öte yandan, aynı devirde hatta aynı sosyal zümre içinde bile görüşler farklılaşabilir. Gelibolulu Âli, III. Murad devrinin "ihtilâl-i zamân ve havâdis-i kevn ü mekân"ı arasında dördüncü hadise olarak, Şüca Dede'nin sözünü ettiğimiz "ta'biri takdîre (yani, Allah'ın yazdığına) *muvafık olup*" doğru çıktı diye nice iltifat görmesini kaydeder ve uzun uzun eleştirir⁴⁷. Ama buna basit bir rasyonalizm-irrasyonalizm çatışması olarak bakmak yanlış olur, Âli'yi pozitivist bir yaklaşımla çağdaşlarının akıldışı eğilimlerini eleştiren bir 19. yüzyıl düşünürü gibi algılamamak gerekir. Bir kere Âli, "rüyayı inkâr" etmez. Yine *Kühû'l-ahbâr*'da kendisinin anlattığına göre, Saatçi Hasan Paşa'nın bir rüyasını bizzat tabir eder ve III. Murad'ın pek yakında öleceğini kestirir⁴⁸. Yani eleştirisinin asıl hedefi felsefi değil politiktir. Gelibolulu'nun burada "ihtilâl" diye niteleyerek hedef aldığı olgu, sanırım, Şeyh

46- Jacques Le Goff, "Les rêves dans la culture et la psychologie collective de l'Occident médiéval" *Scolies* 1(1971):123-130. Bu ve benzeri veriler ekseninde, Peter Brown, İslam bilimlerinin de etkisiyle, 12. yüzyılda cılız da olsa farkedilir bir "natüralizm"den söz eder, "Society and the Supernatural: A Medieval Change" *Dædalus* 104(1975):133-51.

47- *Kühû*, Nuruosmaniye 3409, 292a-293a.

48- A.e., 417a-419a. Kânûnî'nin önemli bir rol oynadığı bu rüya konusunda bkz. Kafadar, "The Myth of the Golden Age: the Image of Sultan Süleymân the Magnificent in Ottoman Historical Consciousness" H. İnalcık ve C. Kafadar, ed., *The Age of Sultan Süleymân: Proceedings of the Chicago and Princeton Conferences* (ISIS Yayınları arasında çıkacak). Gerek bu rüya, gerekse Âli'nin genel olarak tasavvuf konusundaki tavırları için, bkz. Cornell Fleischer, *Bureaucrat and Intellectual in the Ottoman Empire: The Historian Mustafa Âli (1541-1600)* (Princeton, 1986), s.150-51, 135-36. Âli'nin hayatına ve eserlerine bir bütün olarak bakan Fleischer'in güzel bir "kariyerizm" örneği olarak gösterdiği gibi (s. 74), Âli daha önce Şeyh Şüca'yı şarlatanlık suçlamalarına karşı savunarak yaşamaya çalışmış ama yüz bulamamıştır.

Şüca gibi birisinin bunca nüfuz elde etmesi olduğu kadar, dolaylı bir şekilde, şeyhin hamisi olduğunu belirttiği Râziye Hatun ve bu vasıtaıyla, genel olarak "mukarribin"ın özel olarak da haremin III. Murad devrinde artan müdahaleleridir.

Açık olan şu ki, rüya anlatıları bağlamında siyasal bir söylem geliştirilir ve güç ilişkileri şebekesinde kimin nereye oturacağı konusunda taraflar arasında bir tart-ış-ma, bir gözden geçirme, bir "pazarlık" sürdürülür. Bu yüzden rüyanın hakikati konusunda şüphecilğe fazla prim vermeyen toplumlarda bile düşler ve yorumları siyasal açıdan her zaman tekin olmamıştır. Tabir ve tefâül gibi yollarla edinilen "bilgiler", siyasal rejimleri ve sosyal yapıların içerdiği baskı unsurlarını tehdit edebilir. Buradan, görüldüğü anlatılan rüyaların başka amaçlarla uydurulduğu sonucu çıkmaz; insanlar gerçekten fetih, zafer, kargaşalık, isyan ya da kurtuluş rüyaları görebilir elbette. Hatta rüyaların, hiç olmazsa bir yanlarıyla, kişilerin kaygılarını ve üzerlerinde hissettikleri baskı unsurlarını "gözden geçirmeye" yaradıklarını söylemek için, Freud'cu olmaya gerek yoktur sanırım. Hükümdarın zaferi rüyası görülebileceği gibi, zulünden kurtuluşun rüyası da görülebilir; babanın mesleğine girme rüyası görülebileceği gibi, evden uzaklaşma rüyası da görülebilir. Bu yüzden kimi zaman, görülmüş de uydurulmuş da olsalar, düşler ve yorumlar kovuşturmaya uğrayabilir. Bizans imparatoru Justinyanus (521-565) çeşitli fal yöntemleri ile aynı kalemde tabirciliği de yasaklar mesela. Ama modernizm öncesi Müslüman geleneğinde olduğu gibi, Hristiyan geleneğinde de rüyaların uzun vadede sarsılmayan saltanatı şuradan bellidir ki, imparator II. Konstans (641-668) özel bir düş yorumcusu tutar kendine ve birkaç yüzyıl sonra Porfirogenitus'un (VII. Konstantin, 913-957) Bizans teşrifatını ele alan eserinde imparatorun sefere götürdüğü kitap-

lar arasında bir de tabirnameye rastlanır⁴⁹.

Düş anlatılarının siyaset dünyasının dışındaki kişisel ilişkilerde de karşılıklı bir gözden geçirme, bir pazarlık aracı olabileceğine güzel bir örnek, Asiye Hatun'un defteri. Hatun yazdıklarıyla konumunu değiştirmeyi, bir yerlere varmayı umar (Bunu art niyetlilik, samimiyetsizlik olarak görmediğim açıktır sanırım). Bu uğurda yerleşik gelenek ve kurumların kendisine verdiği imkânlardan yararlanmak konusunda azimlidir, ama ölçüyü kaçırmış olabileceğinden de sürekli şüphe duyar. Hiç olmazsa bu konudaki duyarlılığını sürekli belirtmek gereğini duyar. Görülen rüyaların ya da görüldüğü iddia edilen rüyalar ekseninde geliştirilen söylemin, insanların dünya kaygılarını dile getirmekte ve çözmeye yönelmekte bir rol oynamasını mümkün kılan sosyal protokol, İslâmî gelenekte "istihare" kavramında daha da billurlaşır. Yani insanların, kafalarını kurcalayan bir konuda cevap almak ümidiyle daldıkları uykularda o konuyu aydınlatacak bir şeyler görmeyi isteyebilecekleri, bir çeşit bilinçli düş çağırma tekniğinin geçerliği, kabul edilmiştir.

Asiye Hatun'un Muslihüddin Efendi ile yazışmaya başlamasından yaklaşık on yıl önce, aile ve meslek baskılarından kurtulmak ve dünyayı gezmek ümidiyle kıvranan İstanbul'lu bir gencin, derdini halletmesinde böyle bir stratejik rüyanın, hiç olmazsa edebi açıdan, yardımına koşması bu sayededir. Gerçi "şefa'at" diyecekken "seyahat" demesini düş sırasında dilinin sürçmesi gibi anlatır Evliya Çelebi, modern okurlar da -kendimden ve okul sıralarından beri bu ünlü düş anlatısını konuşma fırsatı bulduğum çeşitli arkadaşlarımdan yola çıkarak bir genelleme yapmama izin verilirse- "bizi aldattı-

49- Calofonos, a.g.m.

ğını mı sanıyorsun?" diye bilgiçlenirler. Ama Evliya'nın niyeti kimseyi aldatmak değildir ya da hiç olmazsa her iyi edebiyatçının yaptığı gibi aldatmacasına okuru da ortak ederek işi çetrefilleştirir. Düş anlatısının nasıl anlaşılması gerektiği konusunda okuyucuya çok ipucu verir. dolayısıyla rüyayı asıl metinden okuyan ve rüya/görmek konusundaki yaklaşımlara aşinalığı olanlar, Evliya'nın bir ömür ve on ciltlik gezginliğinin mukaddimesi olan düşünüyü sevimli ama basit bir aldatmaca değil, birkaç düzeyde okunabilecek karmaşık bir anlatı olarak görebilirler sanıyorum. Kendini Ahi Çelebi Camiinde sahabe-i kiramın huzurunda bulduğu rüyaya geçmeden önce uzun zamandır, "*peder ü mâder ve üstâd [ü] birâder kahırlarından nice halâs olup cihân-geşt oluram?*" diyerek "*istihâreye âlib ve müdâvim*" olduğunu ve "*cenâb-i hazret-i celil tarafından istimdâd taleb*" ettiğini yazar. Üstüne üstlük, sonradan dili sürüp peygamberi gülümsetmesi ve seyahat dileğinin kabulü müjdesiyle doruklanan düşünüyü "*beyne'n-nevm ve'l-yakaza,*" yani uyku ile uyanıklık arasında, gördüğünü söyleyerek okurlara bir de göz kırpar⁵⁰.

Hem unutulmamalı ki kimse rüyasını "olduğu gibi" bir başkasına gösteremez, ancak anlatır. Dolayısıyla elimizde rüyaların kendileri değil, görülmüş ya da uydurulmuş rüyaların, sözlü ya da yazılı anlatıları, yani çatılmış kurgulanmış metinler

50- TSK, B.304, 6b. Bu çok kullanılan şaheserin daha hâlâ sağlam bir metnin yayınlanmamış olmasının, dolayısıyla Abdülhamid devrinde yayınlanmaya başlanan matbu metnin, hatta matbu metne dayanan çeşitli sadeleştirmelerin, araştırmacılar tarafından çokça kullanılır olmasının sakıncalarına bizden önce işaret eden çeşitli tarihçiler gibi biz de burada değinmek istiyoruz. Matbu metin (s.28) "istihâre" sözcüğünü atlar; sadeleştirmeler arasında filolojik hassasiyeti güçlü olan Nihal Atsız'ın bile, gerek bu sözcüğü, gerek "uyku ile uyanıklık arasında" belirlemesini, gerekse "aile ve üstad kahırlarından kurtulma" motifini metne almaz.

olabilir ancak. Bu nedenle tarihî rüyalar edebiyat tarihinin de ilgi alanına girerler⁵¹.

Rüyaların ya da rüya anlatılarının içeriğine gelince, bu konu bile ruhbilimcilerin tekelinde değildir. Çeşitli tarihçilerin savunduğu üzere, rüyaların yüzey ve hiç olmazsa bir ölçüye kadar derin içerikleri tarih içinde oluşan kültürel yapılar çerçevesinde biçimlenir⁵². Melik Danişmend Gazi fethedeceği şehirleri görür, III. Murad Avusturya imparatoruyla güreşe tutuşup sırtının yere geldiğini görür⁵³. Orhan Veli'nin Altındağlıları gibi, değişik sosyal katmanlardan ve cinslerden gelenlerin de aynı rüyaları görmeyeceği tabiidir. Kısacası rüya anlatıları, görenin kimliğine, görülenin bağlamına ve yorumlanışına göre değerlendirildiğinde, tarihçilerin ilgilendiği birçok sosyal ve kültürel meseleye ışık tutabilir.

Asiye Hatun'un rüyalarla ilgili edebiyata gerek sözlü gerekse yazılı kaynaklar aracılığıyla yakından aşina olduğu tahmin edilebilir. Zira metindeki çeşitli değinmelerden Hatun'un okuryazar olmaktan öte okuyup yazdığını, kitaplarla haşır neşir bir

51- Tarihî metinlerde geçen rüya anlatılarının edebî tahliline ilginç bir örnek olarak, Fedwa Malti-Douglas'ın körlerle ilgili bir Mamluk tezkiyesini incelediği çalışmasına bakılabilir: "Dreams, the Blind, and the Semiotics of the Biographical Notice" *Studia Islamica* 51(1980):137-162.

52- Peter Burke, "L'histoire sociale des rêves" *Annales ESC* 28(1973): 329-42. Ayrıca, bkz. A. Mac Farlane, a.g.e., 183-87.

53- Mehmed Gülşenî, *Külliyyât-i Hazret-i Hüdâ'î* (İstanbul, H. 1338-40), s.9. Gerçi Mahmud Hüdâî Efendi zeki bir buluşla bu rüyayı hayra yorar: Sultanın sırtı toprağa değer, toprak kuvvettir, demek ki... Ama, sultanın ömrü boyu kaynaklara izi düşen rüyalarıyla ilgili haberlere bakacak olursak, şeyhin çabaları ne olursa olsun, başta dedesi olmak üzere atalarının şanına yakışacak bir hükümdar olamama kaygısı, III. Murad'ı uykularında bile pek rahat bırakmamıştır.

dünyası olduğunu anlıyoruz. Mesela, Uziçe'deki dergâha vakfettiğini tahmin ettiğimiz bir Kuran-ı Kerim'den söz ediliyor. Bir rüyasında Asiye Hatun bu mushafın Muslihüddin Efendi tarafından Hazreti Muhammed'e takdim edildiğini görür. Gerçi İslâmiyet'in kutsal kitabının bir Müslüman'ın elinde bulunması entellektüel açıdan pek dikkate değer bulunmayabilir, bunun bilmek ve anlamak arzusundan çok inanmanın ya da geleneğe bağlı olmanın bir dışavurumu olduğu öne sürülebilir. Nitekim Prof. İsmail Erünsal'dan ilham alarak tereke defterlerinde çeşitli sınıflardan Osmanlıların miras kayıtlarını inceleyerek yaptığımız araştırmalarda en çok kişinin sahip olduğu (ve sanırım okuduğu) kitabın, kolayca tahmin edilebileceği gibi, Kuran-ı Kerim olduğunu gördüysek de, sadece bu veriden bu kişilerin düşünce dünyası hakkında bir sonuç çıkarılabileceğimizi biliyoruz.

Ancak Asiye Hatun'un âceti yerine getirmekten öte kaygıları olduğunu, kutsal metinle daha zihni bir şekilde de ilgilendiğini, bir de Ebussuud tefsirine sahip olmasından anlıyoruz⁵⁴. Bu kitabı da şeyhine göndermiştir ve bir rüyasında şeyhi kendisine muhabbetini ifade etmek için bu olayı hatırlatır: "*Bize Ebüssuûd tefsîri irsâl eden Asiye Hâtûn. Sen ki benim muhibbem ve mahbûbemsin, tâlibem ve matlûbemsin*".

Ayrıca iyi bir mürid olmaya çalışırken bu konuda yazılmış "el kitapları"ndan, yani tarikatnamelerden, yararlanır. Daha ilk mektubunda eski şeyhinden soğuyup yeni bir şeyhe meylettiğini belirtirken, Mehmed Dede'ye sorar: "*Târikatnâmelerde görmüşüm ki bir kimse kendi şeyhinden gayri yere tabîatı çekinse bâtını hazret-i vâhidiyyeye açılmaz. Acaba sultânım, ken-*

di şeyhimden mi açılmaz yoksa hiç bir taraftan mı açılmaz?"

Bir mutasavvıfıdan bekleneceği üzere şiirle de ilgilenir Asiye Hatun. Özellikle Mevlana Celaleddin Rumi'nin yazdıklarına iyice aşina olmalı; şeyhi "*âlem-i dünyâ bir hankâhullâhtır, hâdim biziz*" dediğinde düş görmektedir ama bu sözün Mevlana'dan alıntı olduğuna hemen uyanır. Ayrıca kendisi de beyit düzmekten aciz değildir; Alis'in harikalar diyarına düşüşünü andıran bir diğer düşünde, evinde bir mermer kapağı kaldırıp rastladığı merdivenden aşağıya indikten ve karşısına çıkan çeşmenin suyundan içtikten sonra kendini Medine'de bulunca, ravza-i şerife yüz sürer ve içinden bir şeyler taşar: "*evvel ü âhir vüçûdudur sebab her devlete / el-meded ey destgîr-i evvelîn vü âhirîn / haşre tahsîs etme sultanım şefâat-kârını / âlem-i dünyâda da ol destgîr-i âcizîn*"⁵⁵.

Okuduklarından ve rüya defterini kaleme alış biçiminden Asiye Hatun'un oldukça iyi bir öğrenim görmüş olduğunu tahmin edebiliriz. (Üsküp gibi onbin haneye -ki bunun hepsi Müslüman değildir- 70 mektep, 9 dârülkurrâ ve 6 medrese düşen bir şehirde, hele bir âlim kızı için, bu hiç şaşırtıcı olmamalı. Asıl şaşırtıcı olan, kadın-erkek Osmanlılar'ın eğitimi hakkında ne kadar az şey bildiğimiz). Arapça, Farsça sözcüklere ve terimlere hâkimdir. Ayrıca öğrenimle pek ilgisi olmayan bir diğer açıdan da başarılı bir yazar sayılmalı bizce: Gönül hallerini süssüz olduğunca etkileyici bir dille ifade eder. Mistik deneyimlerin yazıya aktarılmasında genellikle görüldüğü üzere, kısa cümleler metne hâkimdir. Kendi ruh gelişmesiyle ilgili şüphe ve tereddüd-

54- Atsız'ın (İstanbul Kütüphanelerine Göre Ebussuud Bibliyografyası, İstanbul, 1967) yalnız İstanbul'da ikiyüzden fazla nüshasını belirlediği bu tefsir ve önemi için bkz. Abdullah Aydemir, *Büyük Türk Bilgini Şeyhülislâm Ebussuud Efendi ve Tefsirdeki Metodu* (Ankara, 1968 ?)

55- Metni okumamda yardımını esirgemeyen Sayın Prof. Gönül Tekin'in işaret ettiği gibi, birinci mısra çok yaygın olarak zikredilen, "eğer sen olmasaydın eflâk yaratmazdım" mealindeki bir hadis-i kudsiye telmihde bulunur: "Levlâke levlâke lemâ halak-tu el-eflâk". Bkz. A. S. Levend, *Divan Edebiyatı* (İstanbul, 3. basım, 1980), s. 104-105.

lerini ortaya koyarken yalın ve içten bir anlatım tutturur; üçüncü ismi sürmeye hak kazandığını bildiren rüyalar sıklaştınca, şöyle yazar: "Bunlar hâtıra mıdır yoksa sahîh midir? Hâşâ sümme hâşâ, azîz hazretlerine inkârınız yoktur. Ammâ benim bunlara liyâkatım yoktur. Âlâyiş-i dünyâ ile âlûde olmuşum. Hakka lâyık bir nesnemiz yok, bunlara istihkâkım hiç yoktur. Hakk sübhânehu ve teâlânın lutfu çoktur. Benim sultânım ne buyurur-suz? İlâm eylen". Burada ve daha birkaç yerde "hatıra" sözcüğünün yanıltıcı zihin oyunu anlamında kullanılması da ilgi çekici.

Metnin yansıttığı değerler dür yasını yorumlamak şimdilik çok zor. Gerek Asiye Hatun hakkında gerekse genel olarak kadınlar hakkında o kadar az şey biliyoruz ki. Herşeyden önce Asiye Hatun'un ne kadar tipik olduğunu bilemiyoruz. Çevresi onu ne gözle görüyordu? Takdir edenler olduğu gibi, acıyanlar, "vah zavallı, kendini bir şeyhe kaptırdı, evde kaldı," gibisinden değerlendirmeler yapanlar var mıydı? Israrla evliliğe muhalefet edişini nasıl yorumlayacağız? İslâmiyet'te, Hristiyanlık'ta olduğu gibi keşişçesine toplumdan uzaklaşmanın yüceltilmediği, dolayısıyla kendilerine din bilimleri, din hizmetleri gibi alanlarda meslek seçenlerin, hatta mutasavvıfların bile, evlenip çocuğa çocuğa karışmasının garipsenmediği bilinir. Ancak İslâmiyet'te Allah yolunda bekârlığın hiç olmadığını söyleyemeyiz⁵⁶. Asiye Hatun'un rüya defterinde de, gelin o acağı gün evden kaçıp uzun ömrünün sonuna kadar tek başına yaşayan Afgan Mutasavvıfı Hazret Babacan (ö.1931) kadar radikal olmasa bile⁵⁷, tecridi

56- Bu konuda, evliliğe yönlendiren çeşitli hadislere rağmen mutasavvıflar arasında süregiden tartışmalar için, bkz. Smith, a.g.e., 165-171. Birçok evlenme teklifini reddeden Rabia Hatun'un kendi tavrı için, s.10-13. Yukarıda sözü geçen Cihânârâ Begüm de hiç evlenmemiştir.

57- K. Shepherd, *A Sufi Matriarch: Hazrat Babajan* (Cambridge, İng., 1985), s.30-31.

yeğleyen ve bunu nefis mücadelesinin ve dünyayı reddetmenin doğal bir uzantısı olarak gören bir tavır belirgin. Hele "sipâh cinsinden bir âdem"le evlendirildiğini gördüğü, kendisine bir süre elem çektiren bir rüyası dikkat çekici. Âlim kızının sipahiye varması özellikle istenmeyen bir durum muydu acaba? Sosyal zümre, tabaka ve sınıflar arası ilişki ve çelişkileri anlamak için birbirlerine karşı tavırlarının çok daha iyi bilinmesi gerekir; bu konuyu araştırmanın en iyi yollarından biri değişik zümrelerin evlilik stratejilerine bakmak olsa gerek.

Öte yandan, gerçekten Muslihüddin Efendi'yle evlenmesi söz konusu olsaydı, pek karşı çıkacakmış gibi bir izlenim bırakmıyor. Hazreti Fatma'yla ilgili olarak inanıldığı gibi hem evli hem betül olmak imkânsız olmadığına göre, belki de evliliği, tasavvuf tarihinde birçok örneği görülen türden bir "Platonik evlilik" olursa, kabullenecektir Hatun⁵⁸. O da istediği biriyle olursa. Ya da belki, Asiye Hatun gibi okumuş bir mutasavvıfın tanımıyor olmasına pek ihtimal veremeyeceğimiz, Basra'lı Rabia Hatun'u örnek alarak hiç evlenmemeye kararlıdır⁵⁹. Evlilik ve tecridle ilgili tavırlarını kesin çözemesek de bir fikir edindiğimiz Asiye Hatun, bu tavırları çevresinde kimlerle, ne dereceye kadar paylaşırdı? Hiç olmazsa mektuplardaki bilgilere aşına olan üç dört kişinin, aynı değerlere göre yaşamasalar bile, bu açıdan kendisini anlayacağını düşünüyor olmalı.

Asiye Hatun'un üslubundan yola çıkarak duygularının akışına kapılmış, güçsüz ve iradesiz bir kadın olduğu sonucuna gidersek yanlış olmaz mıyız? Körü körüne bir şeyhe bağlanmadığı, mürşidinden ne istediğini bildiği, bu konuda kâderine razı olacak bir yapıda olmadığı, şeyh değiştirmesinden belli oluyor. Ne kadar mütereddit olursa olsun, bu değişikliği yerine

58- "Platonik evlilik" örnekleri için bkz. Smith, s.140-41 ve 156-57.

59- Rabia Hatun'un asırlar boyu değişik İslâmî toplumlarda, hatta Avrupa'da örnek/model gösterilmesi konusunda, bkz. Schimmel, Smith'in kitabına giriş yazısı, s.xxvii-xxviii ve xxxiii.

getirecek adımları kendisi atmış, mürşidi olmasını istediği yabancı bir şeyhe "bazı bahâne ile" adam göndermiş, ancak sonradan bu adımlara meşruiyet kazandıracak şekilde desteklenmek ihtiyacı duymuştur⁶⁰. Belki de ilk şeyhinin "irşad üslubu" hoşuna gitmemiştir. Prof. Frederic de Jong, Türk Halvetîliğinde, bilhassa Karabaşı kolunda, şeyhin genellikle pasif bir rol üstlendiğini yazar; bu anlayışa göre, vücut için ruh neyse, mürit için de şeyh odur⁶¹. Karabaşılığın Üsküp'te kendine bir yer edindiği düşünülürse, Asiye Hatun'un soğuduğu şeyhinin Üsküp Karabaşı Halvetîlerinden olduğu akla gelebilir, ama Halvetîliğin bu kolunun o yörelere daha bu tarihte yerleşmiş olmasına pek ihtimal verilemez⁶². Zaten gayri-müdahaleci irşad sadece Karabaşı-

60- Hatun'un bu konuda fazla ileri gitmiş olabileceğine dair kaygısı ilk mektubunda açıkça ifade edildiği gibi, daha sonra da aklına takıldığı bir rüyasından anlaşılıyor: Bu rüyada Muslihüddin Efendi görünerek "seri Veli Dede'nin elinden biz aldık" der ve Hatun'un şeyh değiştirmesinin iradesi dışında gerçekleştiğini vurgular. Asiye Hatun'un, tarikatnamelerde okuduklarına dayandığını söylediği kaygısı yersiz değildir. Müridler arasında şeyh değiştirme dertüstü ve şeyhler arasında bunu engelleme ya da sınırlama arzusu, herhalce tarikat hayatında hiç olmadığı düşünülemeyecek gerginlik unsurlarından bir olmalı. 19. yüzyılın başlarında Yahya Efendi zaviyesi türbedarı olan Şeyh Mehmed Nuri, müridleri "kırk senedir basiretim feth olmadı" diye şeyh değiştirmeye yeltenmelerini, ancak kendi şeyhleri buna gerek görür ve izin verirse böyle bir hareketin uygun olacağı konusunda uyarır: "yohsa şeyhi tecdid etmekle füyûzât-ı ilâhiyye teceddüd bulmaz". Bkz. TSK, Y.Y. 1162, 15b.

61- El, "Khalwatiyya" maddesi.

62- Halvetîliğin çeşitli kollarıyla özellikle 18. yüzyılda Makedonya'da yayılma tablosunu çizen G. Palikruseva'ya göre, 1685'de ölen Karabaş Ali Efendi'den gelen Karabaşı kolunun Üsküp dahil birçok Makedonya şehrine yerleşmesi 18. yüzyıldadır; "Derviski-ot red Halveti vo Makedonija" *Zbornik na Sipskiot Narodn Muzej* I(1958-59:105-119, bkz. s.111-12. (Sırpça'dan sözlü olarak çeviren Dr. Dariusz Kolodziejczyk'e teşekkürler ederim.) Karabaş Ali Efendi konusunda H. J. Kissling birbiriyle çelişen bilgiler veriyor: Bir yazısında *Sicilli-i 'Osmânî'yi* dayanarak 1685'te öldüğünü yazıyor; bkz. "Şa'bân Veli und die Şa'bâniyye" *Serta Monacensia: Franz Babinger zum 15. Januar 1951 als Festschrift Dargebracht*, Hz. Kissling ve A. Schmians (Leiden, 1952), s.86-109. Ama burada (s.109) Kissling, Ali Efendi'nin aynı zamanda Şaban Veli'nin öğrencisi olduğunu söylüyor ki Şaban Veli 976/1569'da ölmüş olduğuna göre Karabaş hakkındaki bu iki veriden birinin yanlış olması gerekiyor. Kissling'in bu konudaki notlarında bir karışma olmuş galiba: Ayvansaray'ı tanıtarak göstererek Karabaş Ali Efendi'nin Üsküdar Mehmed Paşa Camii'nde şeyh olduğunu yazıyor, ama zikrettiği yerde (*Hadikatü'l-cevâmi'*, İstanbul, H.1281, I:193) Üsküdar'daki

lere has değildir; Halvetîlik içinde var olan bir eğilimi daha uca sürmüştür bu kolun izleyicileri. Öte yandan bir diğer Halvetî, yani Muslihüddin Efendi, de Jong'un bu tasvirine uymayan, mürşidin yaptıklarına ve ahvaline oldukça aktif bir şekilde karışan bir şeyh izlenimi veriyor bu metinde.

Üstelik şeyhi öldükten sonra da tasavvuf yolunda ilerleme (ve belki de bununla birlikte gelecek bir sosyal saygınlık) arayışını ısrarla sürdürür Asiye Hatun. Rüyalarda sık sık karşımıza çıkan evlenme imgesinden yararlanırsak, bu kurumun geleneksel kültürümüzdeki en köklü "archetype"larından birine, yani nazlanan bir geline benzetebiliriz Hatun'u. Daha ileri bir aşamaya hak kazandığı konusunda gelen çeşitli uyarılara rağmen bunu kabullenmek istemez, ama bir yandan da sabırsızlanır, bir an önce icazet verilsin ister. Mesela, "hu" ismine geçmeden önce çok uyarı almıştır ama kendini lâik görmez; Muslihüddin Efendi ısrar eder, bunları çebebi şeyhe yazıp bildirmesini söyler. Hatun mektubu yazar, ama bu kez Hasan Efendi'den gelecek cevabı beklemeye dayanamaz; bu konuda bir rüya daha görür ve merhum şeyh, Uziçe ile yazışmanın sonuçlanmasını beklemeden durumu Üsküp'teki Mehmed Dede'ye bildirmesini söyler. Hatun bu kestirme yolu kullanır ve "hu"ya geçer.

Bunları tartışmaktan amacımız, Asiye Hatun'un Osmanlı

(Rum) Mehmed Paşa Camii değil, Kadirga'daki (Sokollu) Mehmed Paşa Camii anlatılıyor ve sadece 1691'de posta geçen Karabaşzade Mustafa Manevî Efendi'den söz ediliyor (s.194). Üstelik yine Kissling, bir başka yazısında Ali Karabaş'ın ölüm tarihi olarak bir soru işaretleriyle 1598'i veriyor; "Aus der Geschichte des Chalvetije-Ordens" *Zeitschrift der Deutschen Morgenlandischen Gesellschaft* 103(1953), s.285. Bu bilgi doğru olsaydı, Karabaşılık Üsküp'e Asiye Hatun'un zamanında ulaşmış olabilirdi. Ama en güvenilir biyografi Şeyhi'deki (a.g.e., I:581-82 ve 51) olsa gerek: Kastamonu'da Şaban Veli zaviyesinde seccadenişin olan Çorumlu İsmail Efendi'den (ö.1640) feyiz alan Karabaş Ali, 1669'da Üsküdar'a gelip önce Rum Mehmed Paşa sonra da Atik Valide Camilerinde şeyh olmuş, bir ara Limni'ye sürülmüş, hac dönüşü Mısır'da 1685'te ölmüştür.

toplumdaki cinsler hiyerarşisini devirmeye yönelmiş bir proto-feminist olduğunu iddia etmek değı. elbette. İstemediğı bir evlilik ilişkisine girmemekte gerçi direnir, ama "safâ ile" uyanmasına neden olan şeyhiyle nikâhlanma rüyasında efendinin "*hâtûnu olup hizmetin eyle*"yeceğinin farkındadır. Bir başka rüyasını anlatırken, daha çok Avrupa dillerinde rastlanan ve bugünlerde İncil'in yeniden yazılması tartışmalarına neden olan bir "cins kayırması" yapar, yani erkeklere has bir sözcük herkes için kullanılabilmış gibi, düşünce giren "*bir hûbrû hâtûn*"un "*Üsküb âdemine benzeme*"diğini yazar. Daha da ilginç, insanın tasavvuf yolunda ilerlemesini bayağı ihtiyaç ve heveslerle engelleyen "*veliler aldayıcı*" dünyayı, aynen erkek mutasavvıflarda (ve daha da kuvvetle Hristiyan âleminde) rastlanan bir imgeyle, bir "*bed-çehre... a'mâ avret*" olarak görür.

Belirli sosyal grupların tarihi çalışılırken, o grupların konumunu bilinçli bir şekilde dönüştürme çabalarına (işçi hareketleri, kadın hareketleri, vb) öncelik veriliyor genellikle. Ancak, bu tür hareketlerin değişik toplumlarda nasıl biçimlendiğini veya başarıp başaramadıklarını sağlıklı bir perspektiften değerlendirebilmek için gereken ve toplum hayatını bütüncül bir şekilde anlamaya çalışan tarihçinin er veya geç gündemine gelen daha mütevazı bir iş var: Miskinlikle isyan arasındaki sahrada günbegün koşuşturan sıradan insanların, kişiliklerini ve ilişkilerini yoğururken attıkları iddiasız ve gösterişsiz adımların izini sürerek, gündelik hayatta geleneksel rolleri yerine getirirken bile kişilere açık olan hareket alanlarını ve sınırları kestirmek ve bunlarda zamanla ortaya çıkan küçük deprenmeleri ölçmek. Asiye Hatun gibi (hiç olmazsa şimdiye kadar bildiklerimiz kadarıyla) tarihe yön çizme, toplumu yönetme veya dönüştürme gibi bir iddiası olmayan birinin kendisiyle ve çevresiyle ilgili

yazdıklarını okumanın en büyük yararı, bu alana ve özellikle Osmanlı toplum tarihindeki rolleri açısından çok az tanıdığımız kadınların dünyasına, ufak da olsa, bir pencere açmasında yatıyor sanırım.

Acaba kitaplara düşkünlüğü açık olan Asiye Hatun başka neler okurdu? Okuduklarını kimlerle ve ne şekilde tartıştırdı? Babasının arkadaşlarının, diyelim Veysi Efendi'nin, sohbetlerine katılır mıydı? Annesi ve kardeşleri de okumaya, tasavvufa meraklı mıydılar? Nerede ve ne tür musiki dinlerlerdi? Osmanlı dünyasının dışında olup bitenlerden nasıl haber alırlardı? Hacca gidip gelenlerden ya da doğudan mal getirip Üsküp ve Saraybosna üzerinden Avrupa'ya aktaran ticaret kervanlarından, Hindistan'da Sultan Şahcihan'ın tam o yıllarda karısı Mümtaz Mahal için bir ulu türbe yaptırdığını, kızları Cihânârâ'ya bir şeyhin cezbesi dokunup kendini tasavvufa verdiğini işitmiş miydi acaba? Bunları ve sadece kadınlar için değil tüm Osmanlı toplumunun kültür hayatı bağlamında sorulması gereken, nice benzeri soruyu şimdilik cevaplandıramayacağız. Ancak, Sultan İbrahim'in saltanatının başlangıcına rastlayan yıllarda, siyaset sahnesinin dışında, ilim ve tasavvufa bilgili bir şekilde dalmış Üsküp'lü bir kadının iç dünyasına ve şeyhiyle ilişkilerine ışık tutan bu kaynağı, benzeri kaynakların aranması ve değerlendirilmesi ümidiyle, yayınlarak, şimdiye kadarki siyaset, kurum, iktisat ve erkek ağırlıklı gelişme çizgisini aşmaya doğru yönelen Osmanlı tarihçiliğinin merak ufuklarının genişlemesine küçük bir katkıda bulunabiliriz belki.

METİN

/// Hâze risâle Üskübî merhûm Kadrî Efendi kerîmesi Asiye Hâtûn tarîk-i hakka sülûk itdükde 'azîzleri âhar diyârda olmagla rû'yâlarını tezkire ile ilâm itmek iktizası hasebiyle tezkirelerinün müsveddelerini pîštahtalarında hıfz idüp dârü'l-bekâyâ irtihâl itdüklerinde pîštahtalarında bulunan gendü hatları ile olan nüshalardan tahrîr olındı. Sahha.

Sûret-i mektûb. 'İzzetlü sa'âdetlü sultânüm efendi hazretlerinün mübârek dest-i şerîflerin cûs idüp envâ-i ta'zîm birle du'âlar 'arz olındukdan sonra: Benüm sultânüm, ma'lûm-i şerîfdür ki bir kaç senedür ta'îk-i hakka sülûk bî-sebeb gendümüz tâlib olmadan zuhûr itmiş idi.

Metni okurken karşılaştığım günlükler konusunda yardımlarını esirgemeyen Sayın Orhan Şaik Gökyay, Gönül Tekin, Şinasi Tekin ve Andreas Tietze'ye ne kadar teşekkür etsem azdır. Yine de metni tümüyle mîphem ve yanlış okumalardan kurtarmadıysam, kabahat bunca himmetten yararlanmasını bilmeyen bu aceminindir.

/// Bu risâle, Üsküp'lü merhum Kadri Efendi'nin kızı Asiye Hatun hak yola girdiğinde, şeyhleri başka diyârda olduğu için rüyalarını mektupla iletmesi gerektiğinden, müsveddelerini yazı tahtasında saklayıp, öldüğünde yazı tahtasında kendi elyazısı ile bulunan sayfalardan kopye edildi.

Mektup sureti: İzzetli, saadetli sultanım efendi hazretlerinin mübarek ellerini öper, nice hürmetlerle dualar gönderirim: Benim sultanım, bilirsiniz ki birkaç senedir hak yola giriş, öyle kendiliğinden, biz talip olmadan, gerçekleşmişti.

Ben dahı mümkün olduğu mertebe cehd eyledüm ve şeyhe 'azîm muhabbet itmiş idüm. Tarikat nucebince emrine mutî idüm. Her ne emr itse cândan kabûl iderdüm. Muhkem muhabbetüm ve i'timâdum var idi. Muhabbetüm ve i'tikâdum sebeбіle az zamanda iki sene mürûr itmedin esmâ'-i seb'ayı tamâm eyledüm. 'Avn-i ilâhî ile her biri bir vechile zuhtır itmişdür. Ve'l-hâsıl kalbüm gözi bir mikdâr açılmaga başlamış idi. Bu hâlde iken hikmetullâh şöyle iktizâ itdi, şeyhümden muhabbetüm zâ'il oldu. Bî-sebeb. Anlardan zâhiren ve bâtinen bir keder gelecek nesne yogiken gendü nefsum kabahatinden muhabbetüm teskîn oldu. Sâ'ir hâlüm dahı tenezzül itdi. Meselâ zulmetde kalmış. Ne kadar ıslâha sa'y itdüm tabî'atımı, mümkün olmadı. Bu hâlde gamkîn ve mahzûn iken Uziçe'de Şeyh Muslihüddîn Efendi hazretlerinin muhabbeti kalbüme düşdi. Ve gün be-gün ziyâde olmaga başladı. Geçende [47a] vâlidüme ikdâm idüp ba'zı behâne ile âdem gönderdük. Mahzâ âşinâlık olsun için. Hikmet Allâhun, âşinâlık olduktan sonra muhabbet dahı ziyâde olup hattâ şimdi bir mertebe derûnumda gâlibdür ki bir ân bir sâ'at gönlüm anlardan fârig degüldür. Muhabbet gönül tahtında karâr eyledi. Bir mertebe ki mümkün olsa hâk-i kademine cânlar fedâ etmek câna minnetdür. Lîkin anların muhabbeti gâlib oldukça evvelki muhabbet teskîn oldu. Lîkin yine yeni muhabbet kemendi boynuma bend olmagla yine bir mikdâr evvelki hâlüme 'avdet olur gibidür.

Ben de mümkün olduğunca uğraştım ve şeyhe çok muhabbet gösterdim. Tarikatın kuralları gereği emrine itaat ediyordum. Her ne emretse candan kabul ediyordum. Çok sevgim ve güvenim vardı. Bu sevgi ve inanç sebebiyle az zamanda, iki sene geçmeden, yedi ismi tamamladım. Allah'ın yardımı ile her biri bir şekilde ortaya çıkmıştır. Kısacası, kalbimin gözü bir miktar açılmaya başlamıştı. Bu haldeyken, Allah'ın hikmeti, öyle icap etti, şeyhime olan muhabbetim azaldı. Sebebsiz. Onlardan ne açık ne örtülü bana sıkıntı verecek birşey olmamışken, kendi nefsimin kabahatinden muhabbetim zayıfladı. Sair ahvalim de inişe geçti. Sanki karanlıkta kalmış gibi tabiatıma çekidüzen vermeye ne kadar çalıştıysam da mümkün olmadı. Bu halde gam ve hüznün içindeyken, Uziçe'de Şeyh Muslihüddin Efendi Hazretleri'nin sevgisi kalbime düştü. Ve günden güne artmaya başladı. Geçenlerde meseleyi babama açtım ve bir bahane ile adam gönderdik. Aşinalık olması için. Allah'ın hikmeti, aşinalık olduktan sonra muhabbet arttı, hatta şimdi artık içimi öylesine kapladı ki, bir an bir saat gönlüm onlardan vazgeçmez. Muhabbet gönül tahtına yerleşti. Bir mertebe ki mümkün olsa ayağının bastığı toprağa canımı feda etmek canıma minnettir. Lakin onların muhabbeti yerleştikçe önceki [şeyhe olan] muhabbet zayıfladı. Ama yeni muhabbet kemendi boynuma

Benüm sultânüm, ahvâlümü: budur ki huzûr-i 'izzete ilâm olındı. Sâ'ir ahvâli hâmil-i varaka hâce kadından su'âl buyurun, tafsîl eylesün. İmdi benüm efendim, lillâhi te'âlâ ve liresûlihî, bu râzum dünyâ ve âhiretde katunuzda emânet olsun. Bir kaç zamân idi ki kalbümde gizli idi. Allâhdan gayri kimse bilmezdi. Şimdi bi'z-zarûre hâce kadına işrâb olındı. Zîrâ başum berâberi dostum ve her husûsda nahrem-i râzumdur. İmdi benüm sultânüm, dünya ve âhiretde birâderüm olasız. Sizi gendü birâderümden 'azîz bilürem. Benüm sultânüm, siz 'âlimsiniz. 'İlm 'akıl kuvvetiyle ne ma'kûl görürsüz ve ne nasihat buyurursuz? Ahvâlümü 'azîz hazretlerine ilâm itmek ma'kûl midür yohsa sükût mı evlâdur? Eger mahfî sizün vasitanuz ile ilâm itmek ma'kûl ise ilâm idelüm. Ammâ bolayk mahfî ola. Şeyhümün kalbi bana müntesir olmaya, zîrâ katı çok ihsânın gördüm. Ammâ neyleyim bîihtiyâr? Mahfîce kâğıd ile ilâm itsem mi? Benüm sultânüm, lillâhi te'âlâ 'ilm 'akıl kuvvetiyle müşkilime bir çâre görün. Tabî'atımda muhkem ızırâb vardır. Bilmem bu hâl 'alâmet-i hayr mıdur yoksa nefis hilesi midür? Bîihtiyâr bir hâldür, zuhûr itdi. Benüm sultânüm ne buyurursunuz? Hâce kadına bildüresiz, bize ilâm itsün. Cevâba muntazırız. Öyle ma'lûm-i 'izzet ola. Benüm sultânüm, tarîkatnâmelerde görmişem ki bir kimse gendü şeyhinden gayri yire tabî'atı çekinse bâtını hazret-i vâhidiyyeye [47b] açılmaz.

bağlanmakla yine az biraz evvelki halime dönüş oluyor sanki. Sultanım, ahvalimiz budur ki yüce huzurunuza bildirildi. Sair ahvali mektubu getiren hoca kadına sorun, anlatsın. Şimdi efendim, billahi teala ve liresulihî, bu sırrım dünya ve ahirette sizin katınızda emanet olsun. Uzun zamanlar kalbimde gizli idi. Allah'tan başka kimse bilmezdi. Şimdi zorunlu olarak hoca kadına açıldı. Çünkü başımla beraber dostum ve her konuda sırdaşımdır. Şimdi sultanım dünya ve ahirette kardeşim olmanızı dilerim. Sizi kendi biraderimden daha sevgili bilirim. Benim sultanım, siz âlimsiniz. İlim ve akıl gücüyle neyi makul görürsünüz ve ne önerirsiniz? Ahvalimi şeyh hazretlerine bildirmek mi makuldür yoksa suskunluk daha mı iyidir? Eğer gizlice sizin aracılığınızla bildirmek makulse bildirelim. Ama gizli kalsın. Şeyhimin kalbi bana kırılmasın, çünkü gerçekten çok şeyler verdi. Ama elimde değil ki ne yapayım? Gizlice yazıp bildirsem mi? Benim sultanım, lillahi teala, ilim ve akıl gücüyle bu derdime bir çare görün. Tabiatımda çok ızdırab var. Bilmem bu hal hayra alamet midir yoksa nefsimin bir hilesi midir? Elde olmayan bir haldir, ortaya çıktı. Benim sultanım, ne buyurursunuz? Hoca kadına bildirin, o bize aktarsın. Cevabınızı bekliyoruz. Öylece malumunuz olsun. Benim sultanım, tarikatnâmelerde okudum ki birisinin tabiatı kendi şeyhinden başka yere yönelse, içi birliğe açılmaz.

'Acabâ sultânüm gendü şeyhümden mi açılmaz yoksa hiç bir taraftan mı açılmaz? 'İlm ile nice bilürsüz? Lutf idüp ilâm buyurun. Zîrâ ki kalbümde 'azîm ıztırab vardır. Bâkî himmet-i 'İlm [ü] ma'ârif mezîd bâd.

Cevâb-i mektûb. Selâmdan sonra: kadın hazretleri, bu fakîri dünyâ ve âhiret kardaşlığa ihtiyâr itmişsiz. Kabul eyledük. Siz dahı bizüm dünyâ ve âhiret kardaşumuz olasız. Hakk sübhânehû ve te'âlâ cümle ümmet-i Muhammed ile cümlemüzi dünyâdan âhirete îmân-i kâmil ile göçmek müyesser eyleye. 'Arz eyledüğünüz ahvâlün küllîsi ma'lûm oldu. Ol derûnunuzda gâlib olan 'azîz hazretlerinün muhabbeti güzel hâldür. Allâhü te'âlâ mübârek eyleye. Ve hâlünüzden anlanan oldur ki inşa'allâhu te'âlâ sizün muhabbetünüz 'azîzin kalb-i şerîflerine te'sîr itmişdür. Elhamdülillâhi te'âlâ cânib-i Hakdan size 'azîm lutf u ihsândur. Ganîmet bilün. Ve Allâhü te'âlâya çok şükr eylen ki ziyâd eyleye. Her kimseye bu mertebe müyesser olmaz. Hemân Hakk sübhânehû ve te'âlâ devâm-i sebât müyesser eyleye. Ve sâlike lâzım olan hemân muhabbeti ve itikâddur. Allâhü te'âlâ muhabbet ve itikâdunuzu ziyâde eyleye. Ve gendü şeyhünüz ile anların mâbeyninde fark-ı 'azîm vardır. Hemân geçendeki arkurı yoldan Medîne-i münevvereye vâsıl olmak rû'yânuzdan kıyâs buyurun. Efendi hazretlerinün nice nice ancılayın hulefâsı ve

Acaba sultanım, kendi şeyhimden mi açılmaz yoksa hiç bir taraftan mı açılmaz? İlim sahibi olarak ne dersiniz? Lütfedip duyurun. Zira kalbimde çok ıztırab var. İlim ve maarifiniz bol olsun.

Mektubun cevabı. Selamdan sonra: Kadın hazretleri, bu fakîri dünyâ ve ahret kardeşliğine seçmişsiniz. Kabul eyledik. Siz de bizim dünyâ ve ahret kardeşimiz olunuz. Hak sübhânehu ve teala cümle Muhammet ümmeti ile cümlemizin dünyadan ahirete eksiksiz iman ile göçmesini sağlasın. Bildirdiğiniz ahvalin hepsini öğrendim. O içinizi kaplayan aziz hazretlerinin muhabbeti güzel bir baldır. Allahü teala mübarek etsin. Ve halinizden anlaşılan odur ki, inşaallahü teala sizin muhabbetiniz azizin yüce kalbine tesir etmiştir. Elhamdülillahi teala Allah canibinden size büyük bir lütuf ve ihsandır, ganimet bilin. Ve Allahü teala ya çok şükür eyleyin ki artırsın. Herkese bu kadar nasip olmaz. Hakk süphânehu ve teala devamını sağlasın. Ve tarikata giren kişiye gereken muhabbet ve inançtır. Allahü teala muhabbet ve inancınızı artırsın. Ve kendi şeyhiniz ile onların arasında büyük fark vardır. Hemen geçenlerde arka yoldan Medine'ye varma rüyanızı hatırlayın. Efendi hazretlerinin onun gibi nice halifeleri ve müritleri

mürîdleri vardır. Hemân hakk celle ve 'alâ size ve bize dahî çok çok 'azîzün mübarek yüzlerin baş göziyle görmek müyesser ve mukadder itmiş ola. Ve şeyhünüz sizi ol mertebeye dek getirmiş. Andan ziyâdesi inşa'allâh 'azîzden zuhûr idecekdür. Anun için anlardan muhabbetünüz bir mikdâr kesilmiş. Ve esmâ-i seb'ayı tekmil itmişsiz ve anlardan murâd ve maksûd olan tezkiye-i nefis ve tasfiye-i kalbdür. Elhamdülillâh müyesser olmuş maksuda [vusûl] [48a] vusûl. İnşa'allâhü te'âlâ 'azîz hazretlerinin muhabbeti defîldür. Ve ahvâlünüzü rû'yâlarınızı 'arz itmek katı ma'kûldur. Hemân maksûdunuz üzre mektûb yazın ve mühûrlen. Fakîr dahî bolayki mu'temedün 'aleyh bir âdem ile irsâl idebile idüm. Ve gendüye ısmarlama um ki bu kâğıd katı mahfidür sizden gayri kimse muttali' olmasın. Ve mukâbelesinde cevâbın ilâmı buyurdukda bir mu'temedün 'aleyh kimse ile fakîre irsâl buyurasız ve tenbîh idesiz ki bu fakîrden gayri kimsenin eline degmeye. Ve du'ânuz ricâ iderüz. Bu fakîri du'â-i hayırdan ferâmûş itmesiz. Zira kardaşlıktan murâd cıdır ki birbirimizi du'adan unutmayayuz. Hakk sübhânehü ve te'âlâ cümle ümmet-i Muhammed ile cümlemüze erenler ve evliyâlar himmetiyle cümle tâliblere murâdât-i maksûdların hayr ile müyesser ve mukadder eylemiş ola. Âmin be-hürmet-i seyyidü'l-enbiyâ' ve l-mürselîn. Temme.

Rû'yâ: 'İd-i şerîfden mukaddem bâzâr irtesi sabah

vardır. Yüce Allah hem size hem bize azizin mübarek yüzünü kendi gözümüzle çok çok görmeyi nasip etsin. Şeyhiniz sizi bir noktaya-kadar getirmiş. Ondan fazlası inşaallah aziz [Muslihüddin Efendi] sayesinde gerçekleşecektir. Bu yüzden ondan [yani, önceki şeyhten] muhabbetiniz bir miktar kesilmiş. Yedi ismi tamamlamışsınız, bundan maksat nefsin temizliği ve kalbin arıtılmasıdır. Elhamdülillah maksadınıza varmışsınız. İnşaallahü teala, aziz hazretlerinin sevgisi buna delildir. Ahvalinizi, rüyalarınızı mektupla arz etmeniz gayet makuldür. Hemen istediğiniz üzere bir mektup yazın ve mühûrleyin. Fakîr de güvenilir bir kimseyle göndereyim, kendisine de tenbîh edeyim ki bu kâğıtta yazılanlar son derece gizlidir, başka kimse bilmesin. Karşılığında bir cevap gelince, siz de güvenilir bir kimseyle fakîre gönderin ve tenbîh edin ki bu fakîrden başka kimsenin eline değmesin. Ve duanızı rica ederiz, bu fakîri hayır duadan mahrum etmeyin. Zira kardeşlikten murat birbirimizi duada unutmamamızdır. Hak süphanehu ve te'ala cümle Muhammed ümmeti ile cümlemize, erenler ve evliyalar yardımıyla, cümle taliplere maksatlarına ulaşmayı nasip etmiş olsun. Amin, peygamberlerin soylusu hürmetine. Bitti.

Rûya: Bayramdan önceki Pazartesi sabah namazını

namâzın edâ idüp ta'yîn buyurdıkları evrâd-i şerîfi dörtyüz tilâvet idüp işrâk namâzın edâ itdükden sonra bir mikdâristirâhat eyledüm. Rû'yâda gördüm ki bir âdem bana dir ki: "Üsküb'den kat'-i 'alâka idüp Uziçe'ye varup ol 'azîzün nikâhına dâhil olmak sana lâzımdur. Hâtûnı yokdur. Sen hâtûnı olup hıdmetin eyle. Nikâh olduktan sonra mâbeynünüzde mahremiyet olup mübarek eliyle cismüne dokunup ne kadar emrâz-i bedenîyen var ise zâhiren bâtinen cümle izâle olur. Cemî' murâdâtun hâsıl olur. Kalbün mütesellim olmışdur, hissün dâhı hükmüne girsin. Elbetde elbetde 'azîzün nikâhına dâhil olmak gerek" diyü bana ikdâm ider. Lîkin söyleyen kimdür fark itmedüm. Hele 'avret degül er âdemdür, bilürem. Anun bu sözinden bana hicâb geldi. "Ne sözdür ki dırsın? Benüm muhabbetüm rûhânîdür. Allâhü te'âlânun makbûlûdür. Ol eclden kalbim teslîm oldı" direm. Yine ol âdem dıdı ki: "Ol 'azîzde beşerîyet yokdur. Zâhırde gerçe nâs içinde beşer sûrettedür, ammâ rûh-i sırfdur. Anda hiç beşerîyet [48b] yokdur. Lîkin nikâhına dâhil olduktan sonra mahremiyet olup cimini mesh ider, derdine devâ ve rencine şifâ olur, direm. 'Aklun başında ise fursatı fevt itme" diyü bana tenbîh ider. Fakîre dâhı ke-enne nasîhatiyle 'âmil olup, ya'nî Üsküb'de olan 'alâkamı mukatta' idüp Uziçe'ye gitmek tedârikin iderem. Bu hâlile uyan-dum.

kılıp [şeyhin] tayin ettikleri evrad-ı şerifi dörtyüz kere okuyup işrak namazını kıldıktan sonra biraz dinlendim. Rüyada bir adam gördüm, bana: "Üsküb'le alakamı kesip Uziçe'ye gitmen ve o azizin nikâhına girmen gerekir. Hatunu yoktur. Sen hatunu olup hizmet et. Nikâhtan sonra aranızda yakınlık olur, mübarek eliyle cismine dokunur ve ne kadar beden rahatsızlığın varsa gerek yüzeyde gerek içinde olsun hepsi geçer. Bütün dileklerin yerine gelir. Kalbin teslim olmuştur zaten, duyuların da onun hükmüne girsin. Elbette azizin nikâhına girmen gerekir" diyerek yön veriyor. Bu konuşanın kim olduğunu çıkaramadım, yalnız kadın değil erkekti. Onun bu sözü beni utandırdı. "Nasıl söz bu? Benim sevgim ruhanidir. Allahü tealanın makbulüdür. O yüzden kalbim teslim oldu," dedim. Yine o adam dedi ki: "O azizde beşerlik yoktur. Gerçi görünüşte halk arasında insan görünümündedir, ama sırf ruhtur. Onda hiç beşerlik yoktur. Ama nikâhına girdikten sonra aranızda yakınlık olur, senin bedenine elini sürer, derdine deva, yarana şifa olur, diyorum. Aklın başında ise fırsatı kaçırma" diye bana tenbih etti. Fakîre de sanki onun nasihatına göre davranıp, Üsküb'le ilişigimi kesmeye ve Uziçe'ye gitmeye hazırlanırken bu hal ile uyandım.

Yine tekrâr uyudum. Yine rû'yâda gördüm ki Uziçe'ye varmışam. Bir yirde 'azîz hazretleri oturur. Ol sakfun altında bir direk vardır ki ol sakfı tutar. Fakire dahı eyle el bağlayup karşısında dururam. Ol direge dayanmış, bir mertebe hicâbla, öninde dururam. Hemân namâzda kıyâma durur gibi. İllâ ki 'azîze katı yakın. Bu esnâda oğulları geldi. Vardum, ikisinün dahı dest-i şerîflerin bûs idüp ol direk yarına geldüm. Öninde dururken uyandum.

Yine bir gün bu tahayyür ile gendü hâlûme ta'accüb iderken gaflet aldı. Yine gördüm 'azîz bana hitâb idüp buyurur ki: "Seveni biz dahı severüz. Bize 'âşık olana biz dahı âşık oluruz. Âşık olduğumuz kimseyi bermurâd iderüz" diyü buyururlar. Ke- enne bana bir safâ gelüp uyandum.

Yine bir kerre beni gaflet alup hayâli müşâhede olunup buyurur ki: "Evvel biz sana muhabbet eyledük. Velî Dede'nün elinden seni biz aldık. İhtiyârun elünde degüldür. Bizden muhabbet zuhûr idüp sana nakl eyledi" diyü buyurdu. Ekser hayâli müşâhede-i kalb oldukda tebessüm ile hakîr[eye?] nazar iderler gibidür.

Yine tekrar uyudum. Yine rüyada gördüm ki Uziçe'ye varmışım. Bir yerde aziz hazretleri oturuyor. Ol kerevetin altında bir direk var ve kereveti tutuyor. Fakîre de öyle el bağlamış vaziyette karşısında duruyorum. O direğe dayanarak, biraz hicap içinde, önünde duruyorum, sanki namazda kıyama durur gibi. Ancak azize bayağı yakın. Bu esnada oğulları geldi. Vardım, ikisinin de mübarek ellerini öptükten sonra yine o direğin yanına geldim. Önünde dururken uyandım.

Yine bir gün bu şaşkınlık ile kendi halime hayretlenirken bir gaflet aldı. Yine gördüm aziz bana hitap edip buyurur ki: "Seveni biz de severiz. Bize âşık olana biz de âşık oluruz. Âşık olduğumuz kimseyi muradına erdiririz." Bana âdeta bir safa geldi, uyandım.

Yine bir kere beni gaflet aldı ve [şeyhin] hayali göründü. Buyurdu ki: "Önce biz sana muhabbet eyledik. Veli Dede'nin elinden seni biz aldık. İraden elinde değil. Muhabbet bizden çıkıp sana naklonuldu." Çoğu zaman hayali kalp gözüyle müşâhade olunduğunda tebessüm ile bakar gibi geliyor.

Ba'dehu bir gice bir mikdâr gaflet[d]e gördüm ki efendi hazretleri gelmiş. Mübârek sînesin açdı. Görürem, sîne-i mübârekinde güneş mesâbesinde bir âyine vardır. Güneş gibi müdevver, nûrânîyeti ziyâde, rengi gâyet mücellâ, musaffâ, altına benzer. Ol âyinenün nûrî mübârek beyaz sakalının arasından taşra çıkar, şu'le virür. Bir âyinedür ki ta'biri mümkün degüldür. Ve'l-hâsıl dünyâda bir nesneye benzemez. Müdevverliği güneşe benzer, amnâ nûrânîyeti güneş gibi degül. Bir ['acâ'ib] [49a] 'acâ'ib nesne ki göz görmüş degüldür. Ya'nî ol âyine mübârek göğsünde bünyâd olmuştur. Ârîyeti komak degüldür. Hemân cism-i mübârekindendür. Ol âyine[yi] bana gösterüp buyurdi ki: "Bu âyine içine bakan kimse cemâl-i hazret-i Allâh[ı] müşâhede ider" diyü buyurdi. Ba'dehu mübârek sînesin örtü. Ammâ hakîre içine bakmadum. Lîkin âyine[yi] gördüm. Ba'dehu benî önüne getürüp mübârek boynundan ridâsın bir ucın gendü tutup bir ucın bana tutdurup bî'at virdi. Âdet üzre Halvetî şeyhleri nice bî'at virürse evvel istiğfâr du'âsın okudup ba'dehû tevbe âyetin okudup ba'dehû şehâdet getürüp telkîn eyledi. Buyurdi ki: "Ta'yîn eyledüm ki dörtyüz evrâd-ı şerîfe müdâvemet idesin. İstiğfâr -bu minval üzre:

استغفر الله العظيم الذي لا اله الا هو الحي القيوم واتوب اليه
-andan salavât-i şerîf, andan fâtîha andan ihlâs-i şerîf okuyasın. İsrâk namâzın ve subhî namâzın bizüm usûlümüz üzre kılasın.

Sonra bir gece bir miktar gaflet sırasında gördüm ki Efendi Hazretleri gelmiş. Mübarek göğsünü açtı. Gördüm ki mübarek göğsünde güneş gibi bir ayna var. Güneş gibi yuvarlak, çok ışıklı, rengi gayet parlak, altına benziyor. O aynanın ışığı mübarek beyaz sakalının arasından çıkıyor ve şule veriyor. Öyle bir ayna ki tabiri imkânsız. Kısacası, dünyada birşeye benzetemem. Yuvarlıklığı güneşe benziyor ama ışıltısı güneş gibi değil. Bir acayip nesne ki göz görmüş değil. Yani o ayna mübarek göğsünde kurulmuş, geçici olarak oraya konmuş değil. Sanki mübarek cismin-den oluşmuş. Aynayı bana gösterip buyurdu ki: "Bu aynanın içine bakan, Hazreti Allah'ın cemalini görür." Sonra mübarek göğsünü örttü. Ama hakîre içine bakmadım, ancak aynayı gördüm. Sonra beni önüne getirip mübarek boynundaki şalın bir ucunu kendi tutup bir ucunu da bana tutturup biat verdi. Halvetî şeyhleri âdetlerince biat verdiği üzere önce istiğfâr duasını sonra tövbe âyetini okutup sonra da şehadet getirip telkîn eyledi. Buyurdu ki: "Dört yüz evrad-ı şerif oku. İstiğfâr -bu şekilde:

-ondan sonra salavat-ı şerif, sonra Fatiha sonra da ihlas-ı şerif dualarını oku. İsrak ve sabah namazını bizim

İşrâk namâzın altı rek'at kılup iki rek'at salavâtü'l-ışrâk iki rek'at isti'âze iki dahı istihâre kılasın. Subhî namâzın dört rek'at kılasın. Tevhîde meşgûl olasın. İsimleri dahı evvelki usûl üzre müdâvemet idesin, bizde dahı eyledür" diyü buyurdılar. Ba'dehu el kaldurup du'â itdiler. Hakîre dahı mübârek dâmenin öpdüm. Üç kerre mübârek eliyle başımı sıgadı. "Şimden sonra sen benümsin" diyü buyurdi. Bu sürûr ile uyandım. Ammâ katı muhkem uyumaz idüm. Ke-enne hemân âşikâre gibi vâki' oldı. El-hamdülillâhi te'âlâ bir ân bir sâat gönlüm anlardan fârig degüldür. Dâ'imâ hayâli müşâhede-i kalb oldukda nice dürlü işâretler vâki' olur. Bu kadar il'âm olındı. Temme.

Diğer: Bizüm 'Alî Çelebî gıdükden sonra yedinci gice rû'yâda gördüm ki bir kimse gelüp bana dir ki: "Senün hânende defîne zuhûr eyledi". Fakîre dahı [49b] 'azîm mesrûr olup ol mevzi'e varup gördüm ki bir câhun agzına yekpâre bir mermer komışlar. "Defîne bunun altındadır" dirler. Ben dahı mermeri kaldurup câhun içine bakdum. Bir nerdübân gördüm. Nerdübândan aşaga inerken bir latîf rûzgâr eser ki câna safâ virür, ta'bir olmaz. Bu mevzi'de rûzgâr kandan gelür diyü ta'accüb iderken bir kimse dir ki: "Bu rûzgâr Medîne'den gelür. Bu yol Medîne yoludur ve ravza-i şerîf yakındır" didiler. Benüm tahayyürüm dahı ziyâde oldı. Nerdübânun nihâyetine geldükde bir latîf çeşme,

usulümüz üzere kıl. İşrak namazını altı rekat kılıp iki rekat selavatü'l işrak iki rekat istiaze iki de istihare kıl. Sabah namazını dört rekat kıl. Tevhide devam et. İsimleri de evvelki gibi sürdür, bizde de aynıdır." Sonra ellerini kaldırıp dua ettiler. Hakîre, mübarek eteğini öptüm. Üç kere mübarek eliyle başımı sıvadı. "Şimdiden sonra sen benim sin," diye buyurdu. Bu keyifle uyandım, ama sıkı sıkıya uyuyor değildim, sanki gözümün önündeymiş gibi oldu. El-hamdülillahi teala bir an bir saat gönlüm onlardan vazgeçmez. Hayali kalp gözüne düştüğünde, daima nice türlü işaretler olur. Bitti.

Bir diğeri: Bizim Ali Çelebi gittikten sonra yedinci gece rüyada gördüm ki birisi gelip bana şöyle dedi: "Senin evinde define çıktı." Fakîre, çok sevindim ve oraya vardım, gördüm ki bir yerin ağzına bir mermer koymuşlar, "define bunun altında" dediler. Ben de mermeri kaldırıp yerin içine baktım. Bir merdiven gördüm. Merdivenden aşağı inerken hoş bir rûzgâr esti ki cana zevk verir, anlatması imkânsız. Orada durmuş "bû rûzgâr nereden geliyor?" diye şaşırılmışken birisi dedi ki: "Bu rûzgâr Medine'den geliyor. Bu yol Medine yoludur. Ve o mübarek kabir [Hazret-i Muhammed'in kabri] yakındır." Benim şaşkınlığım iyice arttı.

kurna mesâbesinde yapılmış. Katı latîf katı a'lâ suyu var ki âb-i hayâta benzer. Andan bir mikdâr su içdüm. Dahı biraz gitdükde bir a'lâ bâğçe gördüm. Bâğçe râ. Mukâbelesinde ravza-i resûlullâh. "İşte bu bâğçe Medînedir, işte ravza" didiler. Fakîre dahı şevkümden serâsime gibi olup ravza-i şerîfe yüz sürüp gözüm yaşın tazarru' ve niyâz idüç 'isyânum yâd idüp şefâ'at taleb idüp recâ iderüm. "Şefâ'at yâ habîbullâh" diyü derdle gözyaşların dökerüm. Hattâ bir iki beyit okurum. Beyit: evvel ü âhır vücûdudur sebab her devlete/el-meded ey destgîr-i evvelîn vü âhirîn/haşre tahsîs itme sultânum şefâ'at-kârını/âlem-i dünyâda da ol destgîr-i âcizîn. Okudugum beyit budur. Ba'dehu murâdumca tazarru' niyâz itdükten sonra geldüğüm yoldan yine taşra hâneme çıkdum. Ol câhun ağzını yine mermer ile kapadum. Ya'nî kimse vâkîf olmaya. Eîr nâdân ona yol bulmaya. Mahsûs gendüm içün hıfz eyledüm. Bir mertebe mesrûr oldum ki dünyada öyle sürûr olmak mümkün degüldür. Ya'nî öyle yâdigâre lâîk oldum ki günde on kerre murâd itsem ravza-i şerîfe yüz sürmek mümkündür. Ta'accüb eyledüm ki Medîne-i şerîf bu kadar mesâfe-i ba'id iken nice yakın oldu. Bu esnâda bana bir kimse dir ki: "Bu yol Medîne'ye arkurî yoldur. Gayrı yolu altı aylıkdur, ammâ Allâhü te'âlâ sana bu arkurî yolu virdi. Kaç kerre istersen varmak mümkündür" diyü Bu safâ ile [50a] sürûr ile uyandum.

Merdivenin sonuna gelince hoş bir çeşme gördüm, kurna gibi yapılmış. Çok iyi, çok tatlı suyu vardı ki, hayat suyuna benziyordu. Biraz su içtim. Biraz ilerlediğimde güzel bir bahçe gördüm. Bahçe ha. Karşısında resullullahın kabri. "İşte bu bahçe Medine'dir, işte ravza" dediler. Fakîre, şevkimden sersem gibi olup mübarek ravzaya yüz sürüp gözyaşları içinde niyaz edip isyanımı hatırlayıp şefa'at dile-dim. "Şefa'at ya habibullah" diye dertli gözyaşları döktüm. Hatta bir iki beyit okudum. Beyit: *Evvel ü âhır vücûdudur sebab her devlete/el-meded ey destgîr-i evvelîn vü âhirîn/haşre tahsîs itme sultânum şefâ'at-kârını/âlem-i dünyâda da ol destgîr-i âcizîn*. Okuduğum beyit buydu. Sonra dile-diğimce af ve merhamet dileyerek yalvardıktan sonra geldiğim yoldan yine dışarı evime çıktım. O yerin ağzını yine mermerle kapadım. Yani kimse öğrenmesin. Aptalın biri ona yol bulmasın. Özel olarak kendime şakladım. Öyle sevindim ki dünyada böyle sevinmek mümkün değildir. Yani öyle bir yadigâra eriştim ki günde on kere istesem o büyük mezara yüz sürmek mümkün olacak. Medine'nin o kadar uzak mesafedeyken böyle yakın olmasına şaştım kaldım. Bu esnada biri bana der ki: "Bu yol Medine'ye arka yoldur. Öteki yolu altı ay çeker ama Allahü teala sana bu arka yolu verdi. Kaç kere istersen varmak mümkündür." diye. Bu keyifle bu sevinçle uyandım.

Yine bir def'a: Rû'yâda gördüm ki dahı bile bir iki hâtûnlar vardır. Bana dir ki: "Ben seni bir âdeme nikâh eyledüm. Bu hâtûnlar anun cânibinden gelmişdür. Bunlara şerbet vermek lâzımdur" dir. "Ol âdem sipâh cinsinden bir kimsedür" dir. Bana ziyâde ıztırâb geldi. "Bana er lâzım degüldür, ana varmam" diyü katı mücâdele eyledüm. Sonra ol hâtûnlar gitedükden sonra, merhûm Veysî Efendi ol mahalce hâzır oldu. Benüm ıztırabımı gördükde bana hitâb eyledi: "Kızum zinhâr elem çekme. Ol ma'hûd âdeme seni kimse vermäge kâdir degüldür. Ammâ ben seni Allâhun emri peygamberün sünnetiyle Uziçe'de Şeyh Muslihüddîn Efendi hazretlerine 'akd-i nikâh eyledüm. Minba'd elem çekme. Mutlak ana tezvîc eyledüm" dir. Veysî Efendi'nün bu cevâbindan 'azîm mesrûr oldum. Ke-enne tahkîk anlarun taht-i nikâhında oldum bilüp bu safâyile uyandım.

Yine bir def'a: Yine bir gece rû'yâda hazret-i habîbullâh[i] gördüm. Hilye-i şerîfleri şeklinde. Ol mübârek alnında nûrını bile. Ya'nî mi'râca çıkarmış. Burâka binmiş. Melâ'ike-i mukarrebîn cevânib-i erba'asında böğrişüp nidâ iderler ki: "Hâze hâtemül-enbiyâ, hâze sirâc-i beşîrû'n-nezîr, hâze Muhammed el-mustafâ salla'llâhu 'aleyhi ve sellem" diyü habîbullâhı mi'râca çıkarurlar.

Yine bir kere rüyada gördüm ki birlikte bir iki hatun var. Bana diyor ki: "Seni birisine nikâhladım. Bu hatunlar onun tarafından gelmiştir. Bunlara şerbet vermek gerekir. Adam sipahi zümresinden birisi." Bana ıztırâp bastırdı. "Bana adam gerekmez, ona varmam" diye sıkı mücadele ettim. Sonra o hatunlar gittikten sonra merhum Veysî Efendi orada bulundu. Benim ıztırabımı görünce bana hitap ederek: "Kızım sakın elem çekme. Kimse seni o adama vermeye kadir değildir. Ama ben seni Allah'ın emri peygamberin sünnetiyle Uziçe'de Şeyh Muslihüddin Efendi hazretlerine nikâhladım. Artık elem çekme. Mutlaka onunla evlendirdim," dedi. Veysi Efendi'nin bu cevabına çok sevindim. Gerçekmiş gibi, kendimi onunla nikâhlı bilip bu safa ile uyandım.

Yine bir defa: Yine bir gece rüyada hazret-i habîbullâh [Hazret-i Muhammed'i] gördüm. Hilye-i şeriflerindeki gibi. O mübarek alnındaki nuru ile. Mirac'a çıkarken, Burak'a binmiş olarak. Dört bir tarafında melekler bağrışıp sesleniyorlardı: "Bu, peygamberin mührü, insanları doğru yola sevkedenlerin meşalesi; bu, Muhammed Mustafa

Evc-i a'lâya hurûc iderken uyandım. Şimdi Receb ayında, mi'râc gecelerinde gördüm.

Yine bir def'a: Yine bir gece gördüm ki bir hûbrû hâtûn. Katı tâze degül. Kim idügin bilmem. L'kin Üsküb âdemine benze-
mez. Bir kimse gelüp bana dîdi ki: "Eu hâtûn 'azîz hazretlerinün
hâtûnı, ogullarınun vâlidesidür. Anlardan degüldür". Fakîre dahı
'azîm hicâb eyledüm. Bilmeyüp ri'âyetde kusûr eyledüğüm
'özür iderken ol hâtûn bana dir ki: "Yakın gel. Kulagina bir iki söz
söyleyeyim, kimse işitmesün". Ben dahı yakın geldükde kulagu-
ma söyleyüp dir ki: "Efendi sana vâfir selâmlar ve du'âlar eyledi.
Hem buyurdi ki: "Sana müjde olsun. Senün rûhını yaramaz
işden geçürdük. Meselâ [50b] hamr gibi. Dahı anun emsâli ne
ise, ol yaramazlıktan geçürdük. Minba'd hâtırun hoş tutasın"
diyü haber virdükde 'azîm mesrûr oldum. Elhamdülillâhi te'âlâ
böyle olmuş. Anlar ki kutbü"-aktâbdur, anlara bu kadar nesne
çok degüldür. Anlara âşinalık itdükde cümle murâdum hâsıl
olmasına kalbüm şehâdet iderdi. "E hamdülillâh zuhûr eyledi"
diyü bu sūrûr ile uyandım.

(s.a.s.)" diyerek Hazret-i Muhammed'i Mirac'a çıkarıyor-
lardı. En üst cennete çıkarlarken uyandım. Şimdi Recep
ayında Mirac gecelerinde gördüm.

Yine bir defa: Yine bir gece güzel yüzlü bir kadın
gördüm. Pek genç değil. Kim olduğunu bilmiyorum. Ama
Üsküplü'ye benzemiyor. Birisi gelip bana dedi ki: "Bu
kadın, aziz hazretlerinin karısı, oğullarının annesidir. On-
lardan değildir." Fakîre bayağı utandım. Bilmeden saygıda
kusur ettiğime özür dilerken, o kadın: "Yaklaş. Kulağına bir
iki söz söyleyeyim; kimse işitmesin" dedi. Ben yaklaşınca
kulağıma şunu söyledi: "Efendi sana bol selam ve dualar
gönderdi. Hem buyurdu ki: "Sana müjde olsun. Senin ruhu-
nu yaramaz işlerden geçirdik. Mesela içki gibi. Daha onun
gibi ne varsa, o yaramazlıklardan geçirdik. Şimdiden sonra
hatırını hoş tut." diye haber alınca çok sevindim. El-
hamdülillahi teala böyle olmuş. Onlar ki kitapların kutbu-
dur, onlara böyle işler çok değildir. Onlara aşinalığı
sürdükçe bütün dileklerimin gerçekleşeceğine kalbim
şehadet ediyordu. "Elhamdülillah gerçekleşti" diye bir
sevinçle uyandım.

Yine bir gice: Rû'yâda gördüm ki bir kaç bed-çehre 'avret-ler. Gözleri a'mâ. Dahı bir 'avret o a'mâ 'avretün önine oturup ke-enne gözlerine 'ilâc ider gibidür Ol a'mâ 'avretten kalbûme kerâhat gelüp "aceb kimdür" diyü tefekkürde iken ol 'avret söyleyüp bana dir ki: "İşte dünyâ benüm. Bil ve âgâh ol". Bunu bildükde bana gazab müstevlî olup 'avrete şetm-i 'azîm idüp: "Bre mekkâre tarrâre sahrâre (sahrâre?), bre velîler aldayıcı, sükker gösterüp zehir içürici. Yıkıl git, yanuma gelme. Benüm kardaşlarum sana kâbîn idüp yine tiz talâk virdiler. Ammâ ben sana kâbîn kıymadum ki talâk virem. Yürü git yakınuma gelme" diyü muhkem tenbîh iderken, ol mel'ûne bana dir ki: "Eger bana muhabbetün olmasa kırmızı atlas hâtırına hoş gelmezdi" diyü bana söyler. Bana da ziyâde gazab müstevlî olup bu gazab ile uyandum. Bu vâkı'anun dahı tafsîli vardır.

Bir kaç def'a vâki olmuşdur ki ismullâha müdâvemet iderken, gaflet müstevlî olur gibi, 'azîz hazretlerini kalbüm göziyle müşâhede idüp biz ism-i evveli sürerken, anlar mukâbilde ism-i sâni, ki "Allâh"dur, müdâvemet iderler. Bunlara hâtıradur diyü mukayyed olmadum.

Yine bir gece: Rüyada gördüm ki birkaç berbat suratlı kadın. Gözleri kör. Bir kadın o kör kadının önüne oturmuş sanki onun gözlerine ilaç sürüyor gibi. Kör kadından kalbime sıkıntı geldi, "Acaba kimdir" diye düşünürken karı dedi ki: "İşte dünya benim. Bil ve öğren." Bunu öğrenince bana gazap geldi, karıya ciddi küfredip: "Bre mekkâre, tarrare, sahrare, bre veliler aldatıcı, şeker gösterip zehir içirici. Yıkıl git, yanıma gelme. Kardeşlerim sana nikâh kıyıp sonra tez elden boşadılar, ama ben sana nikâh kıymadım ki boşayayım. Yürü git, yakınıma gelme," diye sıkı sıkı tenbih ederken, o melune bana "Eğer bana muhabbetin olmasa kırmızı atlastan hoşlanmazdın" diye seslendi. Bana bayağı bir kızgınlık geldi. Bu gazapla uyandım. Bu düşün daha çok ayrıntısı var.

Bir kaç defa öyle oldu ki ismullahı zikre devam ederken gaflet geldi gibi oldu. Aziz hazretlerini kalp gözüyle gördüm. Ben birinci ismi sürerken onlar karşılarında ikinci isme -ki Allah'tır- devam ederler. Bunları zihin oyunudur diye fazla ciddiye almadım.

Yine bir def'a ismullâha müdâvemet iderken gaflet havâle olur gibi oldu. Ke-enne sag cânibümden bir kimesne bir murassa' hançer virdi. Kabzası beyâz, gâlibâ yâ incû yâ cevher elmâsdur. Kını dahi murassa'. Gendümi cem' idüp gözüm [açdum?], nesne yok.

Yine gaflet müstevlî oldu. Yine gördüm ki bir kimesne. Bir altın tabak [içinde] [51a] içinde bir murassa' bıçak ve bir murassa' hançer ve bir murassa' kılıç önümde kodılar. 'Acâ'ib tuhfe ki gözler görmüş degül. Bundan bir mehâbet gelüp gendümi cem' idüp, hiçbir nesne yok.

Ba'dehû yine bir def'a ismu lâha müdâvemet iderken gaflet olur gibi oldum. Efendi hazretleri karşımda zâhir olur gibi hayâli musavver oldu. İsm-i evveli fakîre müdâvemet iderken anlar ism-i sâniye müdâvemet iderler. Hattâ lafz-ı 'Allâhı tamâm eyledükde mübârek ağızlarından güneş mesâbesinde bir nûr çıkar, yukarı gider. Ba'zı üzerlerine dökülür gibi, üzerlerine altın saçılır gibi gelür. Her bâr ism-i şerîfi tamâm itdükde, böyle fakîre ism-i evveli tamâm itdükde, anlar ism-i sâniyi tamâm iderler. Bu hâlde iken uyanur gibi oldum. Bir iki def'a hazret-i habîbullâhı 'âlem-i rû'yâda gördüm. Efendi hazretleri ile bir yerde otururlar. Çak diz-

Yine bir defa ismullahı zikre devam ederken kendimi kaybeder gibi oldum. Güya sağ tarafımdan birisi bir mücevherli hançer verdi. Kabzası beyaz, galiba ya inci ya elmas cevherinden. Kını da mücevherli. Kendimi toparladım, gözümü açtım. Hiçbir şey yok.

Yine gaflet geldi. Yine gördüm, birisi var. Bir altın tabak içinde bir mücevherli bıçak ve bir mücevherli hançer ve bir mücevherli kılıç koydular önüme. Acayip nadide birşey ki gözler görmüş değil. Bundan bir huşu gelip kendimi toparladım, hiçbir şey yoktu.

Sonra yine bir defa ismullahı zikre devam ederken gaflet gelir gibi oldu. Efendi hazretleri karşımda belirir gibi hayali biçimlendi. Fakîre birinci ismi sürerken o ikinciye sürüyor. Hatta Allah sözünü tamamladığında mübarek ağızlarından güneş gibi bir nur çıkar yükselir. Bazên de üzerlerine dökülür gibi, üzerlerine altın saçılır gibi iner. Her defa kutsal ismi tamamladıkça, böyle fakîre birinci ismi tamamladıkça o ikinci ismi tamamlıyor. Bu halde iken uyanır gibi oldum. Bir iki defa hazret-i peygamberi rüya aleminde gördüm. Efendi hazretleri ile bir yerde oturuyorlar. Böyle

be-diz olup otururlar. Ke-enne hazret buyurur ki: "hâ? enâ Muhammed, hâtemü'n-nebiyyîn. Hâzə Muslihüddîn, mahbûb-i hüdâ, mâ'sûk-i enbiyâ. Temme.

Yine bir def'a: Cum'a gicesi aḥşam namâzın kılarken efendi hazretleri kalbümde mutasavvir olup kalbüm göziyle müşâhede iderem. Hitâb idüp buyurdılar ki: "Namâzdan sonra ism-i sâniye mübâşeret eyle. Vakit mübârekdür". Fakîre dahi namâzı tamâm idüp karşıdan ta'lîm ider gibi evvelki ismi üç kerre didükden sonra "rabbenâ tekabbül 'âteynâ" âhıra dek okuyup fâtiha-i şerîf okuyup el yüzü sürüp, ba'dehû buyurdılar ki: "Di imdi. Allâhun 'inâyeti ve resûl-illâhun mu'cizât-i kesîrül-berekâtı ile ve bizüm icâzetümüz ile sana ism-i sâniye izin virildi. Allâh mübârek eyleye" diyü. Karşıda fakîreye usûli üzre ta'lîm buyurdılar ki bir kaç kerr[e] didükten sonra du'â eylediler. Ba'dehû buyurdılar ki: "Sen bana sâ'ir'ler gibi degülsin. Muhabbet hemân sende midür? Bil ki [51b] bizde on mertebe ziyâdedür. Tereddüdi def' eyle" diyü buyurdılar Zîrâ fakîrede tereddüd var idi.

Yine bir gice: Teheccüd namâzın edâ idüp ismullâha

diz dize oturuyorlar. Güya hazret buyurdu ki: "Ben Muhammed, peygamberlerin sonuncusu. Bu da Muslihüddin, Hüdâ'nın sevdiği, nebilerin âşık olduğu." Bitti.

Yine bir defa Cuma gicesi akşam namazını kılarken efendi hazretlerinin tasviri kalbime düştü, kalp gözüyle gördüm. Şöyle seslendiler: "Namazdan sonra ikinci isme başla. Vakit mübarektir". Fakîre de namazı tamamlayınca karşıdan ders çalıştırır gibi birinci ismi üç kere tekrarladıktan sonra "Rabbenâ tekabbül ateyna"yı sonuna kadar okuyup, bir de Fatiha'yı okuyup, ellerini yüzüne sürüp, buyurdular ki: "Şimdi söyle, Allah'ın yardımı ve resulullahın bol bereketli mucizeleri ile ve bizim icazetimiz ile sana ikinci isme izin verildi". Karşıdan fakîreye usulüne göre yapılacağını birkaç kere tekrarlayarak gösterdikten sonra dua ettiler. Sonra buyurdular ki: "Sen bana ötekiler gibi degülsin. Muhabbet yalnız sende midir? Bil ki bizde on misli fazlası vardır. Tereddütü gönlünden koy." Zira fakîrede tereddüt vardı.

Yine bir gece teheccüd namazını kıldıktan sonra is-

müdâvemet iderken gaflet müstevlî olup efendimüz hazretlerini 'âlem-i bâtında müşâhede idüp ke-enne buyurdılar ki: "Sana itdüğüm muhabbeti mahlûk kısmından bir kimseye itmedüm". Ba'dehû fakîrenün hâtıruma hutûr eyledi ki bende mücâhede yok. Ke-enne bunlar hâlüm degül diyü kalbüme tereddüd geldi. Ba'dehû buyurdılar ki: "Benüm mücâhede eyledüğüm senündür". Bu esnâda fakîrenün hâtıruma hutûr eyledi ki el-'iyâzu billâh 'ucb kalbüme yürümesün diyü bir havf geldi. Ba'dehû buyurdılar ki: "Kalbüne 'ucb gelse elüm ile men' iderem. Gönlün benüm hükmümdedir. İstedüğüm nesneyi gönlüne komam" diyü buyurdılar.

Yine bir def'a: İsmullâha müdâvemet iderken ke-enne bir kâse ile su getürdiler. İçer gibi oldum. Nazar itdüm, kâse içinde su meger altın imiş. Altını içdüm. Efendi hazretleri buyurdılar ki: "Sihhatler âfiyetler olsun". Ba'dehû Ramazân-i şerîfün evvel gicesi terâvîh kılurken kalbüm göziyle öyle müşâhede iderem ki efendi hazretleri önümde imâmet idüp fakîre ardında namâz kıluram. Çok cemâ'at bile. Ba'dehû oturup tesbîh okurken efendi hazretlerini kalbüm göziyle müşâhede iderem. Ke-enne buyurdu ki: "Nicesin hasret-i firâkum ile, nicesin nâr-i iştiyâkum ile". Ba'dehû buyurdılar ki: "Sen bilür misin benüm nemsin? Nûr-i dîdem, servet-i sînemsin".

mullahı sürüyorken gaflet geldi, iç âleminde efendimiz hazretlerini gördüm. Güya buyurdular ki: "Sana gösterdiğim muhabbeti başka hiçbir Tanrı kuluna göstermedim." Sonra fakîrenin aklıma geldi ki nefsimle yeterince cihad etmedim. Sanki bunlar benim halim olamazmış gibisinden kalbime tereddüt geldi. Bunun üzerine buyurdular ki: "Benim ettiğim cihad senindir." Bu esnada fakîre düşündüm ki Allah korusun kalbimi mağrurluk kaplamasın diye bir korku geldi. Bunun üzerine buyurdular ki: "Kalbine gurur gelse elimle engellerim. Gönlün benim hükmümdedir. İsteddiğim şeyi gönlüne koyarım."

Yine bir defa: Allah'ın ismini zikre devam ederken güya bir kâse ile su getirdiler. İçecek gibi oldum, baktım, kâse içindeki su meğer altınmış. Altını içtim. Efendi hazretleri buyurdular ki: "Sihhatler afiyetler olsun." Sonra Ramazan-ı şerifin ilk gecesi teravih namazını kılarken kalp gözüyle öyle gördüm ki efendi hazretleri önümde imamlık ediyor, fakîre arkasında namaz kılıyorum. Çok cemaat var. Sonra oturmuş tesbih okurken efendi hazretlerini kalp gözüyle gördüm. Güya buyurdu ki: "Nicesini ayrılığımın hasretiyle, nicesini özlemimin ateşiyle." Sonra buyurdular ki: "Sen bilir misin benim nemsin? Gözümün nuru, sinemin servetisin."

Yine bir def'a: Âlem-i bâtında efendi hazretlerini [gördüm].
Buyurdılar ki: "Âlem-i dünyâ hankâhullâhdur, hâdim bizüz".
Fakîrenün hâtıruma geldi ki hazret-i Mevlânâ bu kelâmı
dimişdür. Yine tekrâr buyurdılar ki: "Mevlânâ hayâtta olaydı,
hâşiyem [gâşiyem?] götürmegi cânına minnet bileydi".

Yine bir def'a: Ramazân-i şe'ffün âhır Cum'a gicesi 'âlem-
i bâtında habîb-i ekrem (salla'llâhu 'aleyhi ve sellem) hazretlerini
müşâhede idüp ya'nî bu mahalde efendi hazretleri karşudan
zâhir oldu. Hazret buyurdi ki: "Merhabâ yâr-i men, [cân-i men]
[52a] cân-i men. Mahbûb-i hüdâ, ma'sûk-i enbiyâ". Ya'nî efendi
hazretleri habîb-i ekrem hazretlerinün yanında oturdılar. Habîb-i
ekrem hazretleri mübârek elin efendi hazretlerinün omuzına
koyup, "hâze kutbü'l-aktâb" buyurdılar. Hem ol mevzi'de dahı
âdemler vardur, ya'nî anlara bildirü gibi. Bundan sonra uyudum.
Âlem-i rû'yâda görürem ki bir bâğçe. Ağacları, otları kurumuş. Bir
bed-zemîn ki olmaz. Bunun içinde yılanlar var imiş. Bu bâğçeden
kalbûme bir mertebe nefret gelür. Ve bu yılanlardan dahı havf ide-
rem kazâ ile biri sokmasun diyü. Bu esnâda karşımda bir âdem
zâhir oldu. Yanında bir tâze oğlan var. Ol âdeme minnet iderem ki
bu oglana tenbîh ide, ol bâğçede kurumuş ağacları otları biçüp

Yine bir defa: İç âleminde efendi hazretlerini gördüm.
Buyurdular ki: "Dünya âlemi Allah'ın hankâhıdır, hiz-
metçisi biziz." Fakîrenin aklına geldi ki bu sözü Hazret-i
Mevlana söylemiştir. Yine buyurdular ki: "Mevlana hayatta
olsaydı götürmeyi canına minnet bilseydi."

Yine bir defa: Ramazan-ı şerifin son Cuma gecesı iç
âleminde habib-i ekrem (s.a.s.) hazretlerini müşahede edip
efendi hazretleri karşıdan göründü. Hazret buyurdu ki:
"Merhaba, yarım, canım, Tanrı'nın sevdiği, peygamberlerin
aşık olduğu." Yani efendi hazretleri habib-i ekrem hazretle-
rinin yanına oturdular. Habib-i ekrem hazretleri mübarek
elini efendi hazretlerinin omzuna koyup "Bu kutupların
kutbu olur" buyurdular. Orada başkaları da vardı, onlara
bildirir gibi. Bundan sonra uyandım. Rüya âleminde
görürüm ki bir bahçe. Ağacları, otları kurumuş. Bir kötü
zemin ki olamaz. Bunun içinde yılanlar var imiş. Bu
bahçeden kalbime son derece nefret geldi, ve bu yılan-
lardan da korktum. Kaza ile biri sokmasın diye. Bu esnada
karşımda bir adam belirdi. Yanında bir taze oğlan var. O
âdeme rica ettim, bu oğlana tenbih etsin de bahçedeki ku-

kesüp gidere. Bu ıztırâbla uyandım. Kalbümde 'azîm keder zuhûr eyledi. Ol bâğçede olan hâr ü hâşâk benüm 'amelüm, ol yılanlar nefs-i emmâremdür, diyü melûl mahzûn teheccüd namâzına müdâvemete meşgûl oldum, ammâ kalbümde şevk yok. Hâtıruma gelür ki mukaddem böyle görem sonra bunu görmek [?] ma'lûmdur ki bunlar benüm hâlüm degüldür, diyü kalbüme tereddüd geldi. Hele namâzı tamâm idüp ism-i şerîfi müdâvemete meşgûl oldum. Âlem-i bâtında efendi hazretlerini kalbüm göziyle müşâhede eyledüm. Buyurdılar ki: "Ol gördüğün bâğçe dünyâdur. Ol içinde olan yılanlar dünyânun mâl [ü] metâ'idur. Dünyânun mâlî mârdur. Allâhu te'âlânun 'inâyeti ile ve bizü'n himmetümüz ile dünyâyı sana öyle gösterdiler ki hubbi kalbünden bi'l-küllîye ihrâc ola. Ol yılanlardan havf itdüğün, dünyânun mâl [u] menâlinde nefret idersin. Ol dünyâdur. Tabî'atuna niçün tereddüd getürürsün? Bize münkir misin?" diyü buyurdılar. Fakîre dahî: "hâşâ sultânım. Size münkir degülüm. Lîkin 'amelüm az, 'isyânım çok. Anuçün bu hâli gendüme hamî idemem". Buyurdılar ki: "Senün 'isyânundan Allâhu te'âlâ rahmeti katı çok ziyâdedir". Bu hâlden gendümi cem' eyledüm.

Yine bir def'a: 'Âlem-i rû'ya'da gördüm ki efendi hazretleri beni muhkem tutup koçdı. Gendüne [52b] eyle sıkdı ki gûyâ

rumuş ağaçları, otları biçip kesip gidersin diye. Bu ıztırapla uyandım. Kalbime büyük bir keder çöktü. O bahçedeki dikenler, çöpler benim amelim, o yılanlar da benim şehvete yönlendiren nefsimdir, diye üzgün, mahzun teheccüd namazına devam ederek meşgul oldum. Ama kalbimde şevk yoktu. Düşündüm ki önce böyle göreyim sonra böyle görmek malumdur ki bunlar benim halim değildir diye kalbime tereddüt geldi. Namazı tamamlayıp ism-i şerifi zikre devam etmeye koyuldum. İç âleminde efendi hazretlerini kalbimin gözüyle gördüm. Buyurdular ki: "O gördüğün bahçe dünyadır. İçindeki yılanlar dünyanın malı ve metâidir. Dünyanın malı yılanıdır. Allahü tealanın inayetiyle bizim hizmetimizle dünyayı sana öyle gösterdiler ki sevgisi hepten kalbinden çıksın gitsin. O yılanlardan korkmanın anlamı şu ki dünyanın malından varlığından nefret ediyorsun. O dünyadır. Niye tereddüt ediyorsun? Bizim söylediklerimizi inkâr mı ediyorsun?" diye buyurdular. Fakîre de: "Haşa sultanım. Söylediklerinizi inkâr eder miyim? Ama amelim az isyanım çok. Onun için bu hali kendime mal edemem." Buyurdular ki: "Allahü tealanın rahmeti senin isyanından çok daha fazladır." Toparlandım.

Yine bir defa rûya âleminde gördüm ki efendi hazretleri beni sıkıca tutup kucakladı. Kendine doğru öyle bir

cemî' vücûdum hamîr oldı sandım. Ammâ elem çekmedüm. Bir kimesne dir ki: "Hazret-i 'Ömer İslâma geldükde hazret-i resûl (salla'llâhu 'aleyhi ve sellem) 'Ömeri böyle koçup sıktı. 'Ömerün küfri, şirki ayagı tırnağından çıktı. Fakîre direm ki: "El-hamdülillâh benüm küfrüm yokdur". Yine dirler ki: "Senden açlık ve tokluk çıksun". Mehmed Efendi Uziçe'de ikon bu zuhûr itdi.

Yine bir def'a: 'Azîz hazretlerinün vefâtı haberi geldükden sonra bir gün 'âlem-i bâtında 'azîz hazretlerini müşâhede idüp buyurdılar ki: "Bizüm içün elem çekme. Beşerîyet kaydından halâs oldum. Senün her ahvâlün ile yine ke-zâlik takayyüd olinur".

Ba'dehu yine bir gün kalbün göziyle 'azîz hazretlerin müşâhede idüp buyurdılar ki: "Oğlum Hasana itbâ' eyle. Az zamânda bizüm mertebemüze şu'ûd ider".

Yine bir def'ada ism-i sâniye müdâvemet iderken cemî'

sıktı ki bütün vücudum hamur gibi yoğruldu sandım. Ama acı çekmedim. Birisi dedi ki: "Hazret-i Ömer müslüman olduğunda Hazret-i Peygamber (s.a.s.) Ömer'i böyle kucaklayıp sıktı. Ömer'in içindeki küfür, şirk ayasının tırnağından çıktı." Fakîre dedim ki: "Elhamdülillah benim küfrüm [zaten] yoktur." Yine derler ki: "Senden açlık ve tokluk çıksın." Mehmed Efendi Uziçe'deyken bu düş görüldü.

Yine bir defa: Aziz hazretlerinin vefatı haberi geldikten sonra bir gün iç âleminde aziz hazretlerini gördüm, buyurdular ki: "Bizim için acı çekme. İnsanlık kaydından kurtuldum. Senin her halin ile yine eskisi gibi ilgilenirim."

Sonra yine bir gün kalbimin gözüyle aziz hazretlerini gördüm, buyurdular ki: "Oğlum Hasan'a bağlan. Az zamanda benim mertebemi aşacaktır."

Yine bir keresinde ikinci ismi zikretmeye devam eder-

eşyâdan "hû" sadâsı gelür gibi oldu. Bu hâl bir kaç def'a vâki' oldu.

Yine bir def'a ism-i şerîfe müdâvemet iderken ke-enne 'azîz hazretleri mukâbelede "hû" dir er. Bana dahî hitâb idüp buyurur ki: "Hû ismin sür. Sana icâzât". Bir nice def'a vâki' oldu. İsm-i şerîfe müdâvemet iderken ger dümi zâyî' ider gibi olup "hû" ismi kalbüme ilhâm olur. Bir nice def'a gaflet müstevlî oldukda 'azîz hazretleri zâhir olup "hû" ismin telkîn ider.

Yine bir def'ada 'azîz hazretleri 'âlem-i bâtında buyurdılar ki: "Bize i'tibâr itmez misin? İsm-i sâlis, ki 'hû'dur, emr-i hakk ile, peygamber hazretlerinin mu'cizâtıle sana ta'yîn oldu". Ve ba'zı zamânda gendüme meşgûl iken ke-enne cemî' eşyâdan "hû" sadâsı kalbüme gelür gibidür.

Yine bir def'a dahî rû'yâda gördüm, "hû" ismine müda-[ve]met iderem.

ken bütün eşyadan "hu" sesi gelir gibi oldu. Bu hal bir kaç kez daha oldu.

Yine bir kere ism-i şerîfi zikre devam ederken güya aziz hazretleri karşılarken "hu" diyor. Bana hitap ederek buyuruyor ki: "Hu ismini sür. Sana izin." Nice kere böyle oldu. İsm-i şerîfi zikre devam ederken kendimi kaybeder gibi oluyordum ve kalbime "hu" ismi ilham oluyordu. Birçok kere uyku halî bastırıldığında aziz hazretleri görünüp "hu" ismini telkin ediyordu.

Yine bir keresinde aziz hazretleri iç âleminde buyurdular ki: "Bize saygın yok mu? Üçüncü isim, ki hu'dur, Allah'ın emri peygamber hazretlerinin mucizesi ile sana verildi." Ve bazen kendimle meşgul iken aynı o şekilde bütün eşyadan "hu" sesi kalbime gelir gibi oluyor.

Yine bir kere rüyada gördüm ki "hu" ismini zikre koyulmuşum.

Yine bir gice yatsu namâzın edâ idüp ism-i şerîfe müdâvemet iderken kalbûme ilhâm oldu: "Hû ismine müdâvemet eyle". Bu tahayyürde iken kalbümde 'azîz hazretlerini müşâhede idüp buyurdılar ki: "Cânib-i hakktan emr oldu. Hû ismine meşgûl ol. Bizüm icâzetümüz ile". Yine tekrâr ke-enne kulaguma yapışup "hû" dir. Bana dahı [buyurur] [53a] buyurur: "Benüm sultânım; bunları yazup çelevi efenciye isâl eyledün".

Sonra bunlar zuhûr eyledi. Bir nice def'a vâki' oldu. İsmullâha müdâvemet iderken gaybet vâki' olup "hû" ismi kalbûme ilhâm olur. Bir nice def'a gaflet müstevlî olup 'azîz hazretleri zâhir olup "hû" isim telkîn ider. Nice def'a vâki' oldukda i'tibâr itmeyüp bir def'ada buyurdılar ki: "Bize i'tibâr itmez misin? İsm-i sâlis[i] sana ta'yîn eyledüm".

Yine bir def'a 'azîz hazretleri buyurdılar ki: "Emr-i Hakk ile, peygamber hazretlerinin mu'cizâtiyle sana ism-i sâlis, ki 'hû'dur, sana ta'yîn olundu". Bu hâl Rebîü'l-evvelün evvel Pençşenbe günü ikindiden evvel vâki' oldu. Ve ba'zı zamânda

Yine bir gece yatsı namazını kılıp ism-i şerifi zikre devam ederken kalbime ilham oldu: "Hu ismine devam et." Bu şaşkınlıktayken kalbimde aziz hazretlerini gördüm, buyurdular ki: "Allah tarafından buyuruldu. Hu ismine koyul. Bizim iznimizle." Aynen o şekilde tekrar kulağıma yapışıp "hu" dedi ve buyurdu: "Sultanım, bunları yazıp oğlum Çelebi'ye gönderin."

Sonra bunlar oldu. Birçok kere. Allah'ın ismine devam ederken, kendimi kaybeder gibi oldum ve "hu" ismi kalbime düştü. Nice kere uyku hali bastırıp aziz hazretleri belirip "hu" ismini telkin etti. Nice kere böyle olmasına rağmen ben kulak asmayınca "bize kulak asmaz mısın? Üçüncü ismi sana tayin eyledim."

Yine bir kere aziz hazretleri buyurdular ki: "Allah'ın emri, peygamber hazretlerinin mucizesiyle sana üçüncü isim olan "hu", sana tayin olundu." Bu hal rebîülevvel ayının ilk perşembe günü ikindiden önce gerçekleşti. Ve

gendüme meşgûl iken ke-enne cemî' eşyâdan "hû" sadâsı gelür gibidür. Bir kaç aydur ki gendü hâlûme meşgûl iken 'azîz hazretlerini kalbüm göziyle müşâhede idüp "hû" ismin telkîn buyururlar. Yine "bunlar hâtîradur, benüm liyâkatum yokdur," diyü mukayyed olmadum.

Yine bir gün ismullâha meşgûl iken 'âlem-i bâtında buyurdılar ki: "Hû ismine meşgûl oldukda her murâda vâsıl olursın. Her müşkil feth olur." Her bâr böyle vâki' olup bir kaç def'a yine te'kîd eylediler, "bize muhâlefet mi idersin," didiler. Eger du'âda eger namâzda her hâlde anlar cânîkînden kalbûme ilhâm olur: "Elbetde 'hû' ismine meşgûl ol," diyü.

Yine bir def'ada 'azîz hazretleri cânibinden kalbûme ilhâm oldı ki: "Evvel hû âhır hû, zâhîr hû bâtîn hû. Benüm sultânım, bu hâlleri çebebi efendiye yazup gönderün." Anlardan cevâba muntazır iken 'azîz hazretleri cânibinden işâret oldı ki: "Oğlum Hasan'dan haber gelince tavakkuf eyleme, Mehmed Dede'ye il'âm eyle." İmdi huzûrunuza il'âm olundu. Ne buyurursınız? Bunlar hâtîra mıdur yoksa sahîh midür? Hâşâ sümme hâşâ, 'azîz hazretlerine inkârumuz yokdur. Ammâ benüm bunlara liyâkatum

bazen kendimle meşgulken aynen önceki gibi bütün eşyadan "hu" sesi gelir gibi oldu. Bir kaç ay boyu böyle kendi halimdeyken aziz hazretlerini kalbimin gözüyle gördüm ve "hu" ismini telkin etti. Yine "Bunlar zihin aldatmacasıdır, ben bunlara layık değilim" diye ciddiye almadım.

Yine bir gün Allah ismini zikre koyulmuşken iç âleminde buyurdular ki "hu ismine koyulasın, her dileğine ulaşsın. Her zorluk açılır." Her keresinde böyle olup bir kaç kez yine azarladılar. "Bize muhalefet mi edersin?" dediler. İster duada ister namazda, her halimde, onlardan kalbime ilham düşer: "Elbette 'hu' ismine devam et" diye.

Yine bir keresinde aziz hazretleri tarafından kalbime ilham oldu ki: "Önce hu, sonra hu. Dışı hu, içi hu. Sultanım, bu halleri oğlum Çelebi efendiye yazıp gönderin." Onlardan cevap beklerken aziz hazretleri tarafından işaret oldu ki: "Oğlum Hasan'dan haber gelinceye kadar bekleme. Mehmed Dede'ye bildir." Şimdi size bildiriyorum. Ne buyurursunuz? Bunlar zihin oyunu mudur yoksa gerçek midir? Hâşâ sümme hâşâ aziz hazretlerinin söylediklerini inkâr

yokdur. Âlâyiş-i dünyâ ile âlûde olmuşam. Hakka lâayık [53b] bir nesnemüz yok. Bunlara istihkâkum hiç yokdur. Hakk sübhânehû ve te'âlânun lutfi çokdur. Benüm sultânım [ne] buyurursız? İlâm eylen.

Cevâb: Her vechile ism-i sâlis hakkunuz olmuş. Allâhü te'âlâ mübârek eylesün. Hemân rüdâvemet eylen. Fakîrden dahı icâzet olsun.

Bir def'a dahı: Pençşenbe gicesi rû'yâda görürem ki hazret-i habîb-i ekrem (salla'llâhu 'aleyhi ve sellem) hazretlerinin nikâhına dâhil olup habîb-i ekrem hazretleri ya'nî sahîh bana nikâh idüp hâtunı olmuşam. Bir kimsâ bana dir ki: "Bu zamânede peygamber hâtunlarından hemân sensin. Şimden sonra senün elün öperler." Gendü hâlûme ta'accüb iderem ve bilürem ki sahîh bana nikâh idüp anlar ile mülâkat olmuşam. Ve lîkin hazret-i sultânı 'ayânen gördüğüm bilmem.

Bir def'a dahı: Yine 'âlem-i bâtında efendi hazretlerini

edemem, ama ben bunlara layık değilim. Dünya derdine dalmışım, Hakk'a layık bir nesnemiz yok. Bunlara hakkım hiç yok. Hakk süphanehu ve tealanın lütfu çoktur. Sultanım, ne buyurursunuz? Bildirin.

Cevap: Her açıdan üçüncü isim hakkınız olmuş. Allahü teala mübarek eylesin. Hemen devam edin. Fakîrden izin olsun.

Bir keresinde de perşembe gecesi rüyada gördüm ki hazret-i peygamber (s.a.s.) hazretlerinin nikâhına girmişim, yani peygamber hazretleri hakkaten bana nikâh edip hatunu olmuşum. Birisi bana dedi ki: "Bu zamanda peygamber hatunlarından başta sensin. Şimdiden sonra senin elini öperler." Kendi halime şaştım ve öyle bildim ki gerçekten benimle nikâhlanmış ve onlarla buluşmuşum. Ama hazret-i peygamberi aynen gördüğümü söyleyemem.

Bir kere de, yine iç âleminde efendi hazretlerini

müşâhede idüp kalbüm ile ke-enne 'arz iderem: "Bu esrârımı 'aceb kimseye 'lâm itdügüm ma'kûl midür yoksa degül midür?" Buyurdılar ki: "Bizüm ile olan mu'âmeleyi bizüm Mehmed Dede'ye [üstü çizilmiş] Halife'ye ol hâtûna didüğünden nesne lâzım gelmez. Anlara dahı fâ'ideclür ve bize dahı takarrüb rû'yâda olur," diyü buyurdılar.

Yine bir def'a: 'Arefe gicesi niuhkem sıtma tutup şiddet-i harâretde iken öyle müşâhede iderem ki efendi hazretleri katı yakınımnda. Ke-enne başuma yapışıp hâlüm sorar gibi. Dahı buyurdılar ki: "Bu sıtmanın tahtında çok fâ'ide vardır. Nice bil. Gündüz sâ'im gice kâ'im olsun." Buna vâsıl olamazduk.

Bir def'a 'îd-i şerîf günü tenhâda gendü hâlûme meşgûl olup du'âda iken gendümi zâyî' idüp 'aklüm dağılmış. Yine efendi hazretleri zâhir olup buyurdılar ki: "'îd-i şerîfün mübârek ola. İnşa'allâh 'azîm bayrâma senün ile nia'an vâsıl olavuz," diyü buyurdılar.

gördüm, kalbim ile güya diyorum ki: "Bu esrarımı acaba kimseye duyurmam makul müdür değil midir?" Buyurdular ki: "Bizim ile olan muameleyi bizim Mehmed ~~Dede~~ ye Hali-fe'ye ol hatuna dediğinden bir şey [söylemen?] gerekmez. Onlara böylesi daha yararlıdır. Bize yakınlaşmanız rüya ile olur."

Yine bir kere: Arefe gecesi sıkı bir sıtmaya tutuldum, hararetim şiddeti etkisinde öyle gördüm ki efendi hazretleri hemen yakınımnda. Sanki başıma yanaşıp halimi sorar gibi. Hem buyurdu ki: "Bu sıtmanın altında çok yararlı şeyler var. Öyle bil. Gündüz oruç tutan gece namaz kılan olsun." Bunu bilemezdik.

Bir kere mübarek bayram günü tenhada kendi halimde duada iken kendimi kaybettim, aklım dağılmış. Yine efendi hazretleri görünüp buyurdular ki: "Bayramın mübarek olsun. İnşallah büyük bayrama birlikte ulaşırız," diye buyurdular.

Yine bir def'a: Ramazân-i şerîfün âhir Cum'a gicesi nısfü'l-leylde evrâdum olan ism-i şerîfe meşgûl iken ke-enne 'azîz hazretleri karşımda zâhir olup fakîre 'hû" didükde mukâbeledeler "hakk" dirlər. Yine [bundan sonra] [54a] bundan sonra bir hûb-cemâl oğlan. Başında altın tac giyer. Sağ kulaguma yapışıp ben "hû" didükçe ol "hakk" dir. Yine buna mukayyed olmadum. Bu hâtıradur, diyü iltifât itmemek istedüm. Tekrâr 'azîz hazretleri karşımda zâhir olup fakîreye bu vechile hitâb idüp buyurdılar ki: "Bize Ebû's-su'ûd tefsîrin ırsâl iden Asiye Hâtûn. Sen ki benüm muhibbem ve mahbûbemsin, tâlibem ve matlûbumsın. Bu gice, ki mübârek Ramazân-i şerîfün âhir Cum'ası nısfü'l-leyldür, hakk te'âlâ'nun emr-i şerîfi ve habîb-i ekrem (sallâllâhu 'aleyhi ve sellem) hazretlerinün mucizât-i kesîrû'l-berekâtı ile ism-i râbi' ki, 'hakk'dur, sana iştigâl imege izin virildi," diyü buyurdılar.

Ba'dehu: Yine fakîreye gâflet rı üstevli olup 'âlem-i rû'yâda görürəm ki bir bî-nazîr ota. Divârı gümüşden. Üzerinde "lâ ilâhe illallâh Muhammedun resûlullâh" altından yazılmış. Cevânib-i erba'ası böyle. Yukarıda bî-kıyâs kandiller asılmış. Ba'zısı altundan, ba'zısı envâ-i cevherden. Bu olanun [dal ile] ortasında bir şâzerü'r-revân var, altundan. Suyı dâhı altın akar. Ve'l-hâsıl bir odadur ki 'akl-i beşer idrâk idemez. Ya'nî 'azîz hazretleri ol

Yine bir defa: Ramazan-ı şerifin son Cuma gecesi, geceyarısında evradım olan ismi zikretmekle meşgul iken aziz hazretleri aynen karşımda belirip, fakîre "hu" deyince karşılığında onlar "hakk" diyorlardı. Yine bundan sonra bir güzel yüzlü oğlan gördüm. Başına bir altın tac takmış. Sağ kulağıma yapışıp ben "hu" dedikçe o "hakk" diyor. Bunu da pek ciddiye almadım. Zihin oyunudur, diye yüz vermek istedim, ama aziz hazretleri tekrar karşımda belirip fakîreye şöyle hitap ettiler: "Bize Ebussuud tefsirini gönderen Asiye Hatun. Sen ki benim sevenim ve sevilenim, isteyenim ve istenilenimsin. Ramazan-ı şerifin son Cuma'sının geceyarısında, bu gece hakk tealanın emri ve peygamber (s.a.s.) hazretlerinin bol bereketli mucizeleri ile, dördüncü isim olan "hakk"ı sürmeye sana izin verildi."

Sonra: Yine fakîreye gâflet geldi. Rüya âleminde gördüm ki benzersiz bir oda. Duvarı gümüşten. Üzerinde altından "la ilahe illallah Muhammedün resulullah" yazılmış. Dört tarafı böyle. Yukarıda eşsiz kandiller asılmış. Bazısı altından, bazısı çeşitli mücevherlerden yapılmış. Bu odanın ortasında bir şadırvan var, altından Suyu bile altın akıyor. Velhasıl öyle bir oda ki insan aklı

sudan fakîreye verdiler, ammâ su da altın gibidür. Yine görsem, bu odanın sadrında habîb-i ekrem (salla'llâhu 'aleyhi ve sellem) hazretleri cülûs itmişler. Sağında solunda cihâyâr-i güzîn oturmuşlar. Ba'zılar ayag üzre dururlar. Habîb-i ekrem (salla'llâhu 'aleyhi ve sellem) hazretlerini mübârek hilye-i şerîfleri üzre gördüm. Be-'aynihi öyle gördüm. Hattâ mübârek alını nûrın ve mübârek çeşm-i şerîflerini ve ebrûların gâyet 'ayân fark eyledüm, zâhirde görür gibi. Ve cihâyâr-i güzîn hazretlerini, hey'etleri ve şekl ü şemâillerin, 'ayân gördüm. Taşra dan tabaklar ile hediyeler ke-enne sultân-i enbiyâya götürürler. Ba'zıların alıkoyup bir cânibe korlar. ba'zıların taşra dönderürler. Ayag üzre olanlar bu hediyeler ile takayyüd iderler. Bu esnâda 'azîz hazretleri karşudan gelüp, "selâmun 'aleyküm yâ seyyidü'l-avvelîn ve'l-âhirîn, habîb-i rabbü'l-âlemîn," diyüp mukâbeleda sultân-i enbiyâ redd-i selâm idüp, "mahbûb-i hudâ, ma'sûk-i enbiyâ," buyurdılar. 'Azîz hazretleri dahı cihâyâr-i güzîn hazretlerinin çak ortasında oturup fakîre vakf eyledüğüm mushaf 'azîz hazretlerinin elinde imiş. Ke-enne sultân-i enbiyâya 'arz idüp, "bu, fakîrenün sultânım hazretlerine hediyesidür," didiler. Hatîb-i ekrem hazretleri te-bessüm idüp "tekabbel allâhu bekabûlin hasenin sümme kab-bilnâ sümme kab-bilnâs ümme kab-bilnâ" diyü buyurup mushaf-ı şerîfi mübârek eline alup açup nazar eylediler. Cihâyâr-i güzîn dahı alup nazar eylediler. Yine sultân-i enbiyâ hazretlerinin mübârek eline virüp anların elinde iker fakîre uyandım.

kavrayamaz. Aziz hazretleri o sudan fakîreye verdiler, ama su da altın gibidir. Ne görsem, bu odanın başında habib-i ekrem (s.a.s.) hazretleri oturmuşlar. Sağında solunda dört halife oturmuş. Birileri de ayakta duruyor. Habib-i ekrem hazretlerini (s.a.s.) mübarek hilyelerindeki gibi gördüm. Aynen öyle gördüm. Hatta mübarek alınıdaki nuru, mübarek gözlerini ve yüzlerini açıkça seçiyordum, sanki gerçekten görüyor gibi. Ve dört halife hazretlerini, cüsseleri ve şekl ü şemâillerini açıkça gördüm. Dışarıdan tabaklarla hediyeler, sanki peygamberlerin sultanına getiriliyordu. Bazılarını alıkoyuyorlar, bazılarını dışarı iade ediyorlardı. Ayakta olanlar bu hediyelerle ilgileniyorlardı. Bu esnada aziz hazretleri karşıdan gelip, "Selamın aleyküm, öncekilerin ve sonrakilerin soylusu, âlemlerin rabbinin sevgilisi" diyerek karşılayınca, peygamberlerin sultanı selamı alıp "Tanrı'nın sevdiği, peygamberlerin âşık olduğu" buyurdular. Aziz hazretleri de dört halife hazretlerinin tam ortasına oturdu. Fakîrenin vakfeyletiğim Kuran-ı Kerîm aziz hazretlerinin elindeymiş. Güya peygamberlerin sultanına sunup "Bu, fakîrenin sultanım hazretlerine hediyesidir" dediler. Hazret-i Muhammed te-bessüm edip "tekabbel Allahu bekabulin hasenin sümme kab-bilna sümme kab-bilna sümme kab-bilna" diyerek mushaf-ı şerifi mübarek eline alıp açtı ve baktı. Dört halife de alıp gözden geçirdiler. Yine hazret-i peygamberin mübarek ellerine verdiler, onların elindeyken fakîre uyandım.

Yine bir def'a: İsm-i şerîfe meşgûl iken fakîre "hû" didükçe 'azîz hazretleri "hakk" diyü buyurdılar.

Yine bir def'a ism-i şerîfe müdâvemet idüp "hû" didükçe ke-enne 'azîz hazretleri zâhir olup buyurdılar ki: "Hakk' dî. Hakk'dan buyuruldu".

Ve yine ol gice, Ramazânun âhir Cum'a gicesidür, nisfû'l-leylden sonra sabâha karîb otururken ke-enne bana didiler ki: "Hakk te'âlâ sana selâm eyledi". Ammâ kulagıla sadâ işitmek degül, hemân kalbüme ilhâm oldu.

Cevâb: Bacı kadın, bî-hadd ve lâ-yu'add selâm ve du'âlardan sonra: Allâhü te'âlâ mübarek eylesün. Hücet ve burhân ile ve her vechile hakkunuz olmuş. Bu 'âsî yüzi karanun icâzetine ihtiyâcunuz yok, ammâ te'eddüb itmişsiz. Allâhü te'âlâ âdâbunuz ziyâde eyleyüp günden güne terakkînüz ziyâde ola.

Yine bir defa: İsm-i şerife devam ederken fakîre "hu" dedikçe aziz hazretleri "hakk" buyurdular.

Yine bir defa ism-i şerife devamla "hu" dedikçe sanki-aziz hazretleri görünüp "Hakk' de. Hakk'tan buyruldu." buyurdular.

Ve yine o gece, Ramazan'ın son Cuma gecesi, geceyarısından sonra sabaha yakın otururken bana sanki "Hakk teala sana selam eyledi" dediler. Ama kulakla ses işitmek gibi değil, âdetâ kalbime ilham oldu.

Cevap: Bacı kadın, sınırsız ve sayısız selam ve dualardan sonra: Allahü teala mübarek etsin. Her türlü kanıt ile hakkınız olmuş her açıdan. Bu asi yüzü karanın iznine ihtiyacınız yok, ama edeplilik göstermişsiniz. Allahü teala edebinizi artırsın ve ilerlemeniz günden güne çoğalsın. Bu

icâzet olsun. İsm-i hakkı süresiz. Bu yüzi kâreyi dahı du'âdan unutmayasız ve's-selâm.

Yine bir def'a: Müşâhede iderem ki bir kaç muhteşem 'azizler bir yire cem' olup tevhîd iderler. Ba'dehu ismullâh sürüp "kayyûm" ismin çekerler. Fakîreye cahlı hitâb iderler ki: "Sen dahı 'kayyûm' ismin sür". Şeyhüme arz itdüm, "kayyûm" ismin virdi.

Yine bir def'a: İd-i şerîf gicesi 'âlem-i [55a] bâtında görürem ki habîb-i ekrem (salla'llâhu 'aleyhi ve sellem) hazretleri ve efendi hazretleri bir yirde oturlar. Habîbullâhun mübârek başında siyâh dülbend var. Üzerinde kisve-i mübâreki 'aseli renk. Hilye-i şerîfdeki şeklinde görürem. Ba'dehu habîb-i ekrem hazretleri bir filori çıkarup efendi hazretlerine verdiler. Anlar dahı bu fakîreye verdiler. Sag elüme alup bu filori elümde büyüdü. Bir büyük müdevver âyine gibi oldu. Amma rengi altundur, lîkin âyine mesâbesindedür. Gâyet mücellâ musaffâ ki ta'bîri mümkün degül. Elümde tutarken hâtıruma hutûr itdi ki "gâlibâ bu âyinedür ki cemâl-i hazretullâh müşâhede olunur" diyü. Âyine elümde kaldı. Uyandım.

izin olsun, hakk ismini sürün. Bu yüzü karayı da dualarınızda hatırlayın vesselam.

Yine bir kere: Gördüm ki bir kaç muhteşem azizler bir yere toplanıp tevhid ederler. Sonra ismullahı sürüp "kayyûm" ismini çekerler. Fakîreye de "Sen de 'kayyûm' ismini sür" derler. Şeyhime sordum, "kayyûm" ismini verdi.

Yine bir kere: Bayram gecesı iç âleminde gördüm ki habib-i ekrem (s.a.s.) hazretleri ve efendi hazretleri bir yerde oturlar. Habibullah'ın başında siyah tülbent var. Üzerinde bal renkli mübarek giysisi. Hilyedeki şeklinde görüyorum. Sonra peygamber hazretleri bir altın para çıkarıp efendi hazretlerine, onlar da fakîreye verdiler. Sağ elime aldım, Bu para elimde büyüdü. Bir büyük yuvarlak ayna gibi oldu. Rengi altın, ama ayna gibi. Öyle saf, öyle parlak ki anlatması mümkün değil. Elimde tutarken aklıma düştü ki "Galiba Hazret-i Allah'ın cemalinin görüldüğü ayna budur." Ayna elimde kaldı. Uyandım.

OĞLAK/EDEBİYAT/ROMAN

Zafer Hanım

Aşk-ı Vatan

İLK TÜRK KADIN ROMANCI: 1877

Adalet Ağaoğlu

Ruh Üşümesi

6. baskı

Adalet Ağaoğlu

Fikrimin İnce Gülü

7. baskı

Nahid Sırrı Örik

Kıskanmak

Willa Cather

Alexander'ın Köprüsü

Willa Cather

Amansız Düşmanım

OĞLAK/EDEBİYAT/ŞİİR

Hulki Aktunç
Istıraplar Ansiklopedisi

İsmet Özel

Geceleyin Bir Koşu
BÜTÜN ŞİİRLERİ/1

İsmet Özel

Evet, İsyan
BÜTÜN ŞİİRLERİ/2

İsmet Özel

Cinayetler Kitabı
BÜTÜN ŞİİRLERİ/3

İsmet Özel

Cellâdına Gülümserken
BÜTÜN ŞİİRLERİ/4

İsmet Özel

Şiir Okuma Kılavuzu

Sylvia Plath

Üç Kadın
ÜÇ SES İÇİN BİR ŞİİR

OĞLAK/EDEBİYAT/ELEŞTİRİ

Fethi Naci

40 Yılda 40 Roman

Ahmet Mithat'tan... Orhan Pamuk'a

OĞLAK/EDEBİYAT/YAŞAMÖYKÜSÜ

Nahid Sırrı Örik

Eski Zaman Kadımları Arasında

Diego Rivera

Sanatım... Hayatım

OĞLAK/EDEBİYAT/GÜNLÜK

Baudelaire

Mahrem Günce

Sylvia Plath

Günlük

Melek Hanım

Haremden Mahrem Hatıralar

OĞLAK/EDEBİYAT/İLK YAPITLARI

Tuna Kiremitçi

Aya bak anlar

1994 YAŞAR NABİ NAYIR ŞİİR ÖDÜLÜ

Gülâyşe Koçak

Çifte Kapıların Ötesi

Ersin Salman

Misafir Terlikleri

YUNUS NADİ ŞİİR ÖDÜLÜ

Nur Nakkaş

Nefes Darlığı

Doğan Yarıcı

Evlâ

Ümit Ünal

Amerikan Güzeli

OĞLAK/KULAĞA KÜPE

H. Jackson Brown, Jr. 'ın kitapları:

Hayata Dair Küçük Elkitabı

5. baskı.

Babamın Bilgelik Kitabı

3. baskı.

Şu Hayatta Neler Öğrendik Neler

3. baskı.

Hayata Dair Küçük Elkitabı/İKİNCİ CİLT

3. baskı.

En İyisini ve En Doğrusunu

En Sonunda Anneler Söyler

2. baskı.

OĞLAK/KULAĞA KÜPE

Jo Elder ve M. I. Wiser'in kitapları:

Meraklısına

ANA BABA REHBERİ

Çıktı.

Meraklısına

AŞK REHBERİ

Çıktı.

Meraklısına

YAŞLILIK REHBERİ

Çıktı.

Meraklısına

SAĞLIKLI YAŞAM REHBERİ

Çıktı.

Meraklısına

KEDİ-KÖPEK REHBERİ

Meraklısına

PARA REHBERİ

Satınalma

23.11.1976

Optik Skizme

ASIYE HATUN

Genel olarak kadınlar hakkında çok az şey bildiğimiz bir dönemin ender kişiliklerinden biri olan Asiye Hatun hakkında da fazla bilgimiz yok. Mutasavvıf olduğunu, şeyh değiştirdiğini, okuyazar olduğunu biliyoruz. bir ihtimal de hiç eylemediğini tahmin ediyoruz.

Rüyaları da Asiye Hatun öldükten sonra, "çalışma tahtasında" bulunan mektuplardan bir deftere "istinsah" edilmiş. Bütün bilinenler bunlar.

CEMAL KAFADAR

Rüya Mektupları'nı Cemal Kafadar, Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki tek yazma nüshasından yayıma hazırladı, sadeleştirdi ve giriş bölümünü kaleme aldı.

Tarihçi Cemal Kafadar, 1954 İstanbul doğumludur ve Harvard Üniversitesi'nde görev yapmaktadır.